

TVÅ MÖDRAR.

Frans Paczke.

MORGONBRIS JULNUMMER

1915

De lidande folken.

Djurdjev Dan.

Ett av de vackraste minnen jag äger har jag hämtat i Serbiens olyckliga huvudstad.

Det var Djurdjev Dan, Sankt Georgs dag, en av dessa förtjusande vårdagar, då hela naturen gör sitt bästa för att vara glad och angenäm. I stadens alla små trädgårdar stodo fruktträden vita av blommor, kastanjeträden längs trottoarkanterna bredde ut sina friska, nyutprungna blad, och akacierna doftade. På Donaus blåa vatten lekte solstrålarna glatt och lustigt och fåglarna sjöngo och näbbades bäst de orkade.

Jag hade varit en tur neråt i staden. På hemvägen mötte jag en hel del gossar och flickor, klädda i splitternya kläder och med en liten bjällra i band om halsen. De sågo så glada och ivriga ut allesammans.

Jag undrade ju smått på, vart alla barnen skulle ta vägen, men glömde sedan bort det hela. Fram på eftermiddagen kom emellertid vår värdinna in

och frågade, om vi inte skulle ut och titta på festligheterna i staden.

— Var det då något särskilt i dag?

— Ja då, i dag firades vårens och sommarens intåg.

En procession av småttingar skulle gå genom staden med musik och fanor i spetsen. Den skulle marschera till Kalemegdan (stadens förnämsta park). Om vi skyndade på, kunde vi kanske hinna att få se dem.

Jag kom ihåg de små barn jag träffat, tog på mig och gav mig i väg. Nere i staden mötte jag de små demonstranterna. Vad de voro rara och söta och fina se'n. Var enda en hade nya kläder från topp till tå. Flickorna svassade i skära och ljusblå samt vita toaletter, medan pojkar ju voro klädda i mera diskreta färger. Alla åldrar från två till tio år voro representerade.

Jag följde med till Kalemegdan och där blev efter hand livligt. Så mycket barn hade jag aldrig tänkt mig att det funnits i Belgrad. Men så hade visst också hela stadens förhoppningsfulla ungdom, både den rika och den fattiga,

stämt möte, åtföljd av sina mödrar. Och där var liv och lek och mönstring och kritisering och litet avundsjuka med förstås, då någon väninna hade finare dräkt än en själv. Man blev så sprittande glad vid att se så mycken glädje och färgprakt.

Vad det var vackert i alla fall att skänka denna vårens och sommarens intågsdag åt de små! De äga framtiden och på dem vilar hoppet.

Men då jag såg många av mödrarnas fattiga dräkter och slitna drag, då tänkte jag på, vad det hade kostat dem av möda och slit att få se sina barn vackra och fina och glada på denna barnens dag. De fattiga i Serbien äro mycket fattiga, fattigare än man kan göra sig en föreställning om.

Det var i fjor jag hade nöjet vara vittne till, hur de små Belgrad-barnen firade sin dag. Hur det var i år, det förmår jag inte tänka på. Nej, jag förmår intel Stackars, stackars Serbien, vad har du gjort, att du skall lida så?

H. S.

Zmaj-Jovanovitj.

Det finns väl knappast något folk, som ej gjort anspråk på att vara ett folk av skalder och tänkare.

Det är emellertid inget folk, som med så stor rätt kan kalla sig ett skaldernas som serberna. Vi svenskar, som vanligtvis hämta vår vetskaper om Balkan ur den tyska pressen eller oftast kanske skämtpressen — och under kriget så ha bådadera stått på lika låg sanningsnivå —, föreställa oss i allmänhet serberna som ett folk av barbarer, och vi ha därför först svårt att tro sanningen av detta påstående.

Om vi gå tillbaka till början av föregående århundrade, så skola vi i Tyskland finna en mycket riktigare och rättvisare värdesättning av serberna. Det var då, i folkloreforskningens barndom, som Goethe och kretsen kring Herder hjälptes åt att draga fram den serbiska folkvisan ur dess obemärkthet. Serberna voro på den tiden modfolket i Tyskland, ungefär som turkar och svenskar i dag.

Dessa rader avse ej någon skildring av den serbiska folkvisan, som är pärlan bland all världens folkvisadiktning och som ännu i dag bor på folkets läppar och kväller fram som ett levande källsprång ur dess hjärtan. Ännu i våra dagar går den blinde sångaren — han kallas ofta »den blinde» utan att vara det —, denne siste ättelägg av den homeriska rapsoden och hela trubadursläktet, omkring från by till by, från gård till gård och sjunger efter Iliadens ord »om fädernas berömliga gärningar» vid entonig musik från sin tvåsträngade fiol, guslen.

Serbien har emellertid inte sin folkdiktning bara. Även på konstpoesiens

SERBISKA FLYKTINGAR.

område har den betydande representanter. Inte ens de senaste litterära riktningarna, såsom symbolismen, sakna sina föregångare. *Mitt hjärta* närmast ligger emellertid stormtidsdiktningen från revolutionsåret 1848 och tiden därefter.

Det var på denna tid *Omladinan* («Ungdomen») bröt bana i den serbiska litteraturen. I Petöfis, Heines, Freiligraths och Herweghs fotspår framträdde de serbiska radikalerna, en fattig, nu halvt förgäten studentgeneration, som visste konsten att leva för sina ideal och, om det så gällde, dö för dem. Två av dem, Jakschitj och Zmaj-Jovanovitj, skulle blivt europeiska storheter, om de levat i ett annat land och en annan tid.

Det är av den senare som en dikt återges i detta nummer av Morgonbris. Men den bristfälliga tolkningen låter endast som genom ett mattslipat glas ana originalets egendomliga glans och skönhet. Dikten är av den fosterländska

art, som var i svang på den tiden, och äger däri sin givna begränsning, men den enade mänsklighetens kommande tidsålder skall ej förneka dess fägring.

Och för övrigt: om serberna äro starkt nationellt sinnade, så beror det på, att inget folk varit så trängt som de. Och det kan vara värt att minnas just nu, när Serbien kämpar sin hjältekamp mot undergången, att serberna aldrig blivt helt kuvade. När den oemotståndliga turkiska folköversvämningen forsade in från Asien och underlade sig hela Balkan och Ungern samt stormade fram ända till portarna av kejsarstaden Wien, då var det bara en enda liten folkö i sydöstra Europa som hävdade sin självständighet, och det var serberna i det nuvarande Montenegro.

H. S.

DEN MODERLÖSA FLICKAN.

SERBISK FOSTERLANDSDIKT.

(Tolkad av *Hannes Sköld.*)

Liten är jag som en liten duva,
som i skyn för blicken skymd plär ruva.
Lätt har fågeln, den har sina vingar, —
ack för vingar, hur på dem man svingar!
Låt mig flyga över Serberängden,
ej bland daggen, ej bland blomstermängden,
men bland landen med de kära namnen, —
flyga serberflickan uti famnen
och till hennes vita bröst mig trycka
för att viska: "Syster, ske dig lycka!
Lycka dig, som har en egen moder,
har en moder, har en moders moder!"

Jag är liten som en blomst bland gräsen,
där den doftar av sitt ljuva väsen.
Lätt har blomman, som sin vällukt sprider,
den kan dofta ut vad ve den lider!
Låt mig bli en blomst, — jag ville giva
all min doft att Serberlanden liva.
Serberflickan skulle gå i snären,
skulle plocka mig till krans i håren,
skulle mig till vita bröstet trycka,
och jag skulle stilla dofta: "Lycka,
lycka dig, som har en egen moder,
har en moder, har en moders moder!"

Som en stjärna är jag, lilla tärna,
liten liksom hög och fjärran stjärna,
Lätt har stjärnan, den kan lycklig blänka,
jag kan bara sucka, jag, och tänka:
Vore jag en stjärna till att skina
ifrån serbisk himmel på de mina!
Längtansfullt den unga serberflicka
upp mot skyn till mig då skulle blicka.
Och jag skulle viska till den lilla,
serbiskt stilla, uti strålar villa:
"Lycka dig, som har en egen moder,
har en moder, har en moders moder!"

Svarta öde! Ack, jag lilla tärna
blir ej duva, blomma eller stjärna,
blott en mö ifrån Serbobrans floder,
utan fader liksom utan moder.
Men om jag blott minns vad land mig födde,
är det som om jag bland stjärnor glödde, —
jag behöver inga färger bjärta,
ty så stilla doftar då mitt hjärta,
och det är som om jag vingad flöge
ovan skyn och till den Högste Höge
för att bedja att hans goda händer
måtte vila över Serbiens länder;
ty mitt Serbien, det är min moder,
är min moder, är min moders moder.

J. Jovanovitj Zmaj.

Polen.

I.

Ur den katolska Newyorktidskriften
"America", sept. 1915.

Av C. J. Ireacy, S. J.

En amerikansk krigskorrespondent har vid ett tillfälle kallat Belgien: "Europas trasdocka". Under en resa genom krigszonen hade han nämligen påträffat en ohyggligt tilltygad docka uti ett hjulspår vid vägen och han fann den symbolisk för detta land, som sönderslitits av krigets hårda, blodiga näve under sommaren och hösten 1914.

Ja, Belgien har blött förfärande och ingen kan tänka på det tappra lilla landet utan att erkänna att det står högt i historiens hävder, såsom en nation hos vilken fosterlandskärleken är mer än blott ett ord.

Men även Polen har fått blöda och blöder alltjämt. Krigets vågor ha utan återvändo slagit fram och tillbaka

över landet och blod ha de lämnat efter sig, antingen det varit ebb eller flod. Finns det väl ett sorgligare kapitel än det som handlar om Polen i detta sorgliga förödelsens år? Av elva provinser har blott en enda undgått invasionen. Det område, som genljudit av de marscherande härarnas dån — vilka gjorde mycket mer än blott marscherade — omfattar över 40,000 kv.-mil och frammarschens historia är skriven uti förödelser av de 200 städer och 9,000 byar, som helt eller delvis utplånats från kartan. Svarta rökpelare stiga upp ur rykande ruinhögar, vilka en gång varit ett fredligt folks hemvist.

Fredsälskande och utan ringaste skuld uti detta ohyggliga krig få polackerna nu lida mer än som kan sägas. Redan förut voro deras lidanden oerhörda, ty erövrarens ok vilade tungt på dem. Dock ha de, underbart nog, aldrig förlorat sin nationalitet. Man kan tala om österrikiska Polen, om ryska Polen, om preussiska Polen: adjektiven göra intet till saken, det är substantivet som är det väsentliga och

Polen har alltid förblivit Polen. Wien-traktaten slet Polens kropp i tre delar. Österrike, Ryssland och Preussen togo var sin lott, medan Krakau till en tid fick förbliva republik. Alla stormakterna, England, Frankrike och de tre nationerna, som delade rovet, garanterade att det polska språket och religionen skulle hållas i helgd. Ett politiskt brott skulle sålunda förmildras genom en traktat och en hundraårig erfarenhet visar oss att traktaten på det skamligaste åsidosattes av alla de däri deltagande makterna.

Ryska Polens historia till år 1830 kan sammanfattas i det enda ordet: "vanstyre". Hemlig polis genomsnokande hela landet, indragning av skolor, undertryckande av det fria ordet utom och inom parlamentet, kort sagt, brott emot varje i traktaten garanterat löfte, sådan var den ryska regimen. 1830 blev resningens år och sedan följde ständiga orostämningar till år 1863. Det året blev det röda året uti ryska Polen. Sedan 150,000 polacker förts till Sibirien och minst 30,000 stupat i striden började förryskningsprocessen:

Ingen polack fick köpa jord i Littauen eller Ukraina, intet polskt ord fick talas offentligt, inga polska skolor fingo mer finnas till och religionsförföljelsen blossade än starkare upp.* När det tjugonde århundradet inbröt fanns det inom ryska Polen icke ens så många skolor, som där funnits vid slutet av det sextonde seklet. Men den polska nationaliteten vägrade att dö. Ehuru alltjämt blödande lever den än.

Den **preussiska politiken** emot Polen har också varit allt annat än vänskaplig och välgörande om ock, till synes, ej fullt så grym som den ryska. Ty ytterst var dock folkets utrotande det mål, som eftersträvades av dem, vilka ville förvandla polacken till preussare. Gradvis uteslöts polackerna från statsämbeten, de erövrades språk förbjöds i skolorna, förtryck och oförrätter kommo över folket under laglighetens förklädnad. Men förklädnaden föll då vid "undantagslagarnas" tillämpning 30,000 polacker våren 1885, utan annan skuld än sin nationalitet, fördrevos ur furstendömet Posen och förbjödos att någonsin mer återvända. Följande år upphov Windthorst sin röst mot detta brott såsom "orättfärdigt och skadligt för rikets intressen". Men det förblev en ropandes röst i öknen och två månader senare antog den preussiska riksdagen "kolonisationslagen", varigenom en kunglig kommitté bemyndigades att uppköpa polsk jord och förvandla den till tyska kolonier. Denna nya lag var riktad ej mot den rika godsägaren utan mot småbrukaren. Med vilken påföljd? Jo, självförsvaret reste sig mot övergreppet och den privata polska organisationen bekämpade den kungliga preussiska kommittén så framgångsrikt, att efter en tid polackerna lyckades utlösa mer jord i Posendistriktet än tyskarna. Detta skedde i början av 1900-talet. En ny "undantagslag" antogs då, sommaren 1907, för att krossa den kloke polske bonden och slutligen, år 1908, kom "expropriationslagen". Denna skamliga lag bemyndigade staten att inlösa polska jordegendomar även utan ägarens samtycke till ett godtyckligt, av staten själv bestämt pris. Ännu i dag är det polska språket förbjudet i Posens skolor, soldaten får i kasärnen ej tilltala sina kamrater och landsmän på sitt och deras eget modersmål och i alla distrikt, där polackerna icke utgöra minst 60 proc. av befolkningen, få inga offentliga möten ledas på polska språket.

Österrikiska Polen, Galizien kallat, har fått en bättre lott än de andra delarna, som tillföllu erövrarna enligt Wientraktaten. I religiöst hänseende ägde inga förföljelser rum, då ju

* T. o. m. nykterhetsrörelsen, som åren 1850—1865 tagit stark fart i Polen, blev utdömd som statsfientlig och tusenden fingo med fängelse eller landsförvisning plikta för det de tagit första steget till den reform ryska staten nu själv påtvingat sina undersåtar. Ö. a.

Österrike är katolskt. Trots allt hyste dock, före år 1860, Habsburgsmonarkin ingen betänklighet mot att hetsa polack mot polack, bonde mot adelsman. Sedan denna tid och särskilt sedan 1867 års konstitution har dock Galizien haft sin egen lantdag, sin minister vid Wiens hov och, praktiskt taget, autonomi i provinsiella angelägenheter. Galizien är ett levande exempel på att det tjugonde århundradets polacker äro fullt ut lika väl skickade till självstyrelse, som medborgarna i vilken annan modern stat som helst, vilka ej behövt smaka den förtryckets bitterhet, varav Polen så länge lidit.

Med sina 25,500,000 inbyggare går Polen igenom sin blodsprövning såsom blott den nation kan göra, vilken behållit sin tro. Ty det är en nation, vilken alltid hållit sig nära Gud, en nation av tappra män och renhjärtade kvinnor, som hava bevisat sin kärlek till Gud och fosterland med de starkaste yttringar av hängivenhet och lidande. "Gud har anförtrott mig Polens ära, blott till honom kan jag återlämna den." Detta är än i dag Polens röst, liksom det var den polske patriotens rop, när han stupade i spetsen för den polska legionen på Rysslands snöfält under Napoleons återtag.

Världspressen börjar nu rikta sina ögon mot Polen, där stridernas vågor sköljt över ett land av sorg och skam. Skammen, den är ej Polens, den är dess förtryckares, men sorgen är dess egen, ty Polen är brutet och slaget och blödande.

II.

Skildring av en i Sverge bosatt polska.

Så långt den amerikanske författaren. Till hans värtaliga ord kanske även bör fogas den anmärkningen, att Polen, ensamt av alla i kriget inblandade länder, måste se sina söner kämpa mot varandra. Vi känna det som något omänskligt, då tyskarna vilja tvinga belgiska arbetare att tillverka ammunition emot sina egna och ententens härar. Vad skulle vi väl då säga, om de tvingades att fullgöra militärtjänst uti tyska armén? Men Polen!... Där kämpar broder mot broder, fader mot son. Ty nära två femtedelar av de miljoner soldater, som strida mot varandra på ostfronten, bestå av polacker, instuckna i de fientliga härarnas led.

Och landet självt! Samstämmigt vittna krigskorrespondenterna, även de svenska, att det är föga mer än en öken. Penningar finnes det knappt. Alla banker, försäkringsbolag och stadskassor måste kort före Warschaus utrymmande sända sina kontanta medel till Petrograd och Moskwa. När så ryssarna drogo ur Polen, härjade och brände de vad de kunde komma åt. Fabriker, gas-, elektricitets- och vattenledningsverk förstördes. Befolkningen tvingades bort från sina hem.

Längs de uppblötta landsvägarna draga nu långa flyktingståg, på fyra olika vägar draga de fram. Den ena vägen går över Kobryn, Pinsk och Minsk. Där vandra över 400,000 stapplande, orkeslösa, hemlösa fram utan föda eller skydd och allt flera sälla sig till dem under vägen. Den andra vägen går över Bialystok och Minsk, med över 100,000 flyktingar. Den tredje över Równo i Volhynien, den fjärde från Wilno över Minsk och Polotsk.

De gå långsamt, i veckotal, stanna i skogarna för att vila, de sjukna och dö på vägen och sjukdomarna följa de efterlevande i spåren.

Och, till råga på allt, dessa som i ryska statens intresse tvungits att offra sina hem och sin utkomst, de avvisas nu, enligt senaste underrättelser, från Petrograd och andra närmare belägna orter, där de äga landsmän, polacker, som bildat hjälpkommittéer till deras mottagande. Nu skola de drivas vidare, bort till det inre av Ryssland. Och överallt där de draga fram mötas de som inkräktare av den ryska befolkningen. "Vad skola de här att göra? Vi ha ej bett dem komma!" Sådan är välkomsthälsningen. T. o. m. i den ryska pressen ha nu protester höjts mot denna behandling.

De som fått stanna kvar ha det jämförelsevis bättre, åtminstone i de av österrikarna ockuperade landsdelarna. Men även de ha fått tömma lidandets bägare i fulla drag.

I Warschau, Polens huvudstad, råder den bitrtaste nöd. Redan i aug. 1914 hade, med ryska regeringens tillstånd, en polsk medborgarkommitté för nödhjälps bildats i Warschau. Med den underbara organisationsförmåga, som ett helt sekel av hemlig kamp mot förtrycket framkallat hos Polens befolkning, lyckades kommittén över hela landet skapa ett nät av underkommittéer. Och när ryssarna utrymde staden tog den "Centrala Medborgarkommittén" hela landets förvaltning i sin hand, tillsatte utskott för skolväsendet, för offentliga arbeten o. s. v., o. s. v. Tio dagar senare upplöste de tyska myndigheterna denna organisation och tilläto den blott att fungera i Warschau som nödhjälpskommitté. Med sitt vanliga, systematiska utnyttjande av omständigheterna satte sig den tyska arméledningen genast i besittning av kolgruvorna i Dombrowa, lade beslag på alla råvarulager, på alla av ryssarna ej fullständigt förstörda fabriker. När så all möjlighet till arbete var stängd vände sig polska industriidkareförbundet till generalguvernören v. Beseler med anhållan att åtminstone en del av fabrikerne måtte kunna iståndsättas. För att åstadkomma detta borde beslagtagna tekniska maskiner och maskindelar återställas till ägarna, likaså råvaror, som ej kunde tjäna till militära behov, utan endast den privata tyska industrin.

Men svaret blev, att intet som helst kunde göras för arbetslöshetens be-

kämpande, utan att nöden säkerligen komme att ökas under vintern, varjämte yngre, fackkunniga arbetare uppmanades att begiva sig till fabriker i Tyskland. Flera hundra tusen arbetsdugliga män ha nu måst lämna hem och hård, där gubbar, kvinnor och barn ensamma få rida ut stormen. Och nöden ökas alltjämt: det går ej en dag utan att människor dö eller svimma av svält på Warschaus gator. Livsmedel stå knappt att få. Till det utarmade Belgien kunde hjälp komma utifrån; över det neutrala Holland. Men Polen ligger instängt mitt bland de krigförande och utsuges av dem i tur och ordning. Ej ens bränsle kan fås i Warschau, ty allt kol från de polska gruvorna i Dombrowa sändes till Preussen. Och krigsbrödet, som i Berlin väger 70 gram och kostar 5 pf., väger i Warschau blott 40 gram, men kostar i stället 15 pf.

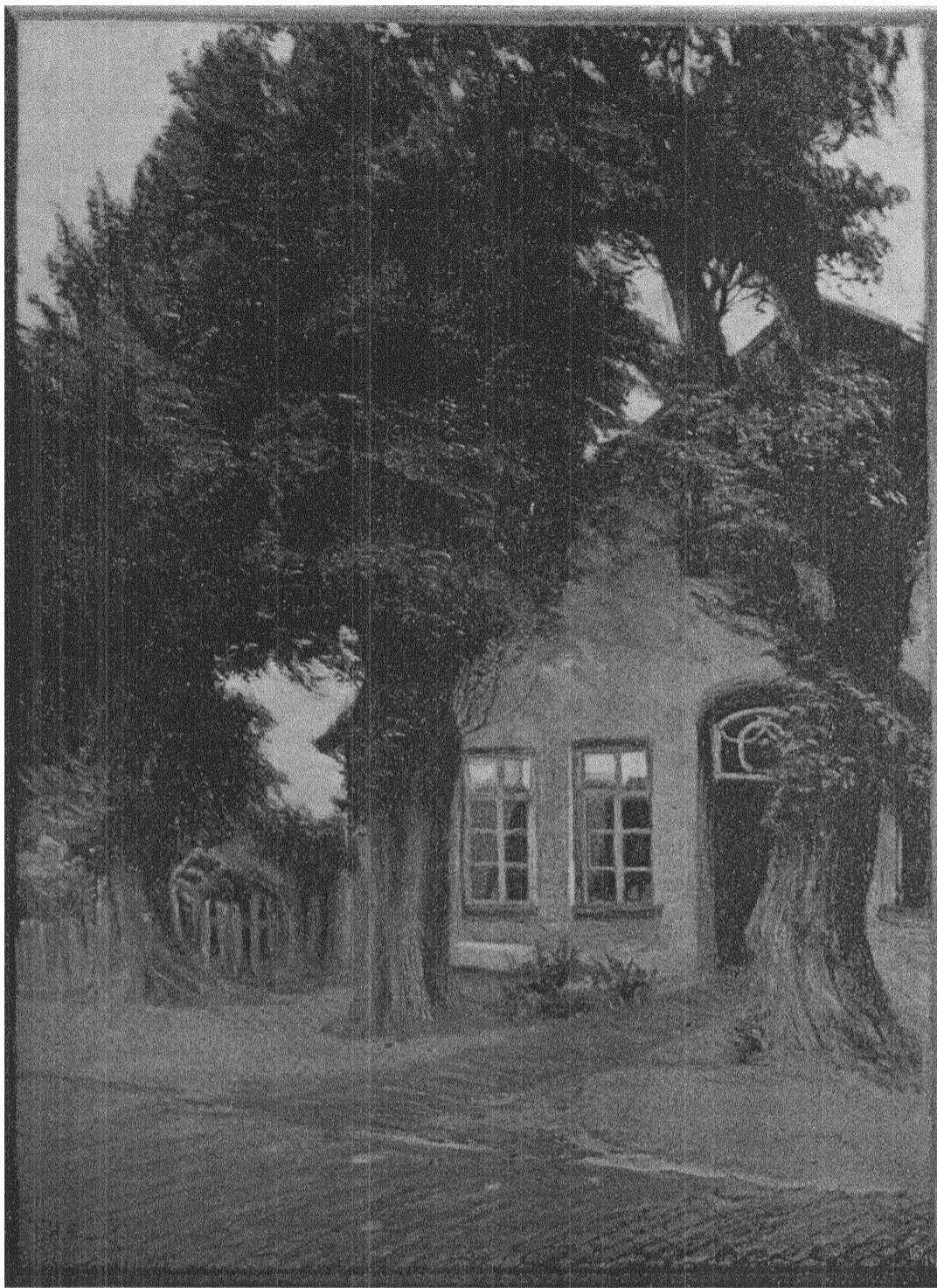
Till råga på allt utkräva nu, enligt en uppgift i "Leipziger Tageblatt", de tyska myndigheterna skatten för år 1915 samt därjämte — skatten för år 1914, som t. o. m. ryssarna efterskänkt den utarmade befolkningen.

Samtidigt med nöden har dock solidaritetskänslan mellan de olika landsdelarna och folklagren oerhört vuxit. "Den som har inkomster måste avstå från dem, den som har ägodelar måste dela med av dem, tre personer måste livnära en fjärde." Dessa furst Lubomirskis, Medborgarkommitténs ordförande, ord ha fallit i god jordmån. Och som på en given order har Polens hela befolkning beslutat att till Medborgarkommitténs förfogande ställa ett belopp, motsvarande vars och ens årliga skattesumma. Det blir blott en droppe i havet, men — utom påven Benedictus XV, som bestämt söndagen den 21 november till kollekt och förbönsdag för Polen i alla katolska kyrkor — har ännu ingen hjälpsande hand räckt Polen och det är hänvisat till sig självt. Den av Sienkiewicz i Lausanne igångsatta insamlingen har blott inbringat 3½ miljoner. Denna summa är en obetydlig liten bråkdel av vad Belgien fått. Och dock har Polen tredubbelt så stor befolkning som Belgien!

Men mitt i all förödelse och jämmer, i svält och nöd, mitt ibland lik och ruiner, lyfter sig ändå Polens ande stolt i denna stund, ej i tro på fåfängliga löften eller på främmande makters stöd, utan i känslan av sin nationella enhet, i hoppet om rättvisans slutliga seger, i jublet över att än en gång få uppväcka den sedan ett halvt sekel utsläckta nationella kulturhärden, Warschaus universitet, till nytt liv.

Mätte detta jubel ej alltför snart förstummas, mätte förhoppningarna ej komma på skam; mätte, slutligen, umbäranden och nöd ej skörda för många av de unga, som längta efter kunskaper och ljus.

J. A r m f e l t,
f. de Pomian-Hajdukiewicz.

Fallersleben: ETT STILLA HEM.

Polsk koral.

Utförd vid en av Fredrika Bremer anordnad konsert i Katarina kyrka måndagen den 4 maj 1863, till förmån för de i frihetsstriden sårade polackerna. — (Översättning möjlig av Fr. Bremer)

Hyddör som brinna, blodet som strömmar

ropa med oss, o Herre — till Dig!
Hemsk är vår klagan, suck från en dödstrött.

Sådana böner vitna vårt hår.
Mer vi ej känna sång utan klagan!
Törnkronan stinger pannan i blod!
Herre, en vård vi rest åt din vrede:
Bedjande händer sträckta mot skyn.

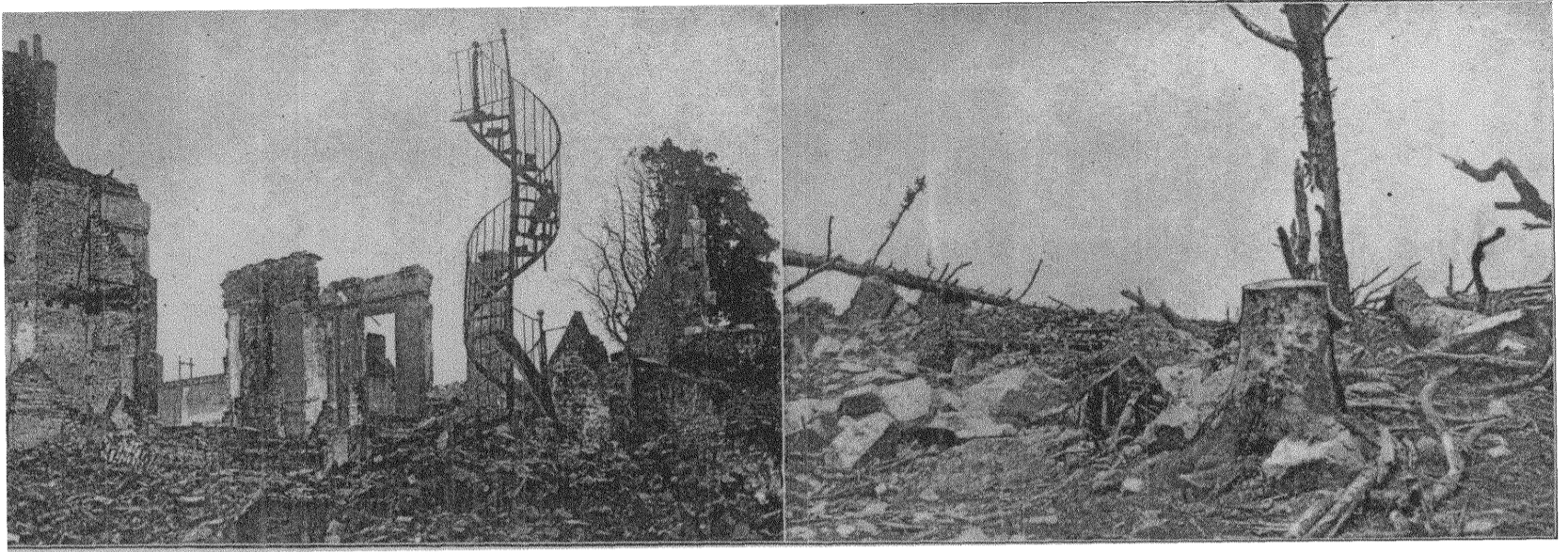
Herre, hur ofta slog oss Din vrede
Herre, hur ofta, höljda av sår,
ropade vi: "Nu oss han förlåtit
Härskarors Herre, Fader ju är."
Starka i tro vi reste oss åter,
men Du oss låter krossas på nytt!
Smädande ovän låter Du fråga:
"Var är Din Fader, var är Din Gud?"

Undrande blickar himlen betrakta.
Faller ej solen krossande ned?
Nej, i det blå sig höjande svävar
stilla som förr den flammande örn.
Då, i förtvivlans gräsliga stunder,
förrän vår tro på nytt väckts till liv,
smädar vår mun. Blott tårar har hjärtat.
Döm våra hjärtan, glöm våra ord!

Se, uti nöden ständigt desamma
fram till Din fot, till Din stjärnhimmel
fram

bäras av bön vi, likt trötta fåglar,
som söka boets skyddande hamn.
Fader! O sträck Din hand över folket,
giv oss en försmak blott av din nåd.
Dofte martyriets heliga blomma!
Stråle om oss martyrskronans glans!

Då med Din flammande ängel i spetsen
skola vi segerrikt bryta oss fram
och uppå Satans skälvande lemmar
ställa vårt ärorika standar!
Vilseförd ovän öppnes vårt hjärta,
frihetens dop må avtvå hans brott.
Nedrige smädarn då skall förnimma
svaret: "Vår Gud *har varit — och är!*"

DET SOM EN GÅNG VARIT HEM.

Från Frankrike.

DET SOM EN GÅNG VARIT SKOG.

Från Frankrike i krig.

Ett slagfält!

Föreställ er kilometer och kilometer landskap, där ingenting mer ges, än jorden själv, en kalkhaltig, dammig jord, av en ohygglig melankoli. Inte ett träd, inte en buske vid liv. Här en mingrop, ett djupt trattformigt hål ned i denna grå jord, och i vilken ett hus skulle kunna stå upprätt; där en labyrint av kullkastade ställningar, skansar, skyttegravar, där ännu ömkliga persedelrester, rester av mat, papperslappar, brev ligga kvar — vittnande om att här en gång levde människor... Och överallt, överallt, är marken genomplöjd av artilleriets eld, är den översållad av vassa, nu rostiga, oregelbundet splittrade järnbitar — granatskärvor.

Jag har sett det, jag har gått fram där. Ännu förefaller mig knappast det otroliga troligt. Ett slagfält!

Nu slåss man ej mer här. Terrängen är erövrad, stridslinjen har flyttats framåt. Till vilket pris! Till vilket pris, de 25 eller 30 kilometerna? Jag frågar inte, och vill inte fråga.

På ett ställe häjdade någon mig, där jag gick fram: Se vad ni trampar på! Jag stannade, och framför min fot stack en arm i tysk uniformstrasa fram ur jorden, krökte sig kloklit en redan visnen, skelettartad hand...

Det var över tusen dödas fält jag gick, över vänners och fienders gravar.

* * *

Och kanske var ändå det tristaste av allt jag såg en nedbränd by, en liten by i Champagne,* en liten förintad fattigmansby!

Vi ha ju sett, sedan ett år tillbaka, så många, många bilder och fotografier av dessa krigets spår: vi ha blivit vana, vi ha lärt oss kunna dem. Men när verkligheten reser sig inför en, då

* Landskap i Frankrike.

bleknar minnet av bilderna bort. Dessa förbrända, hemska murar, de ha en gång inneslutet hem. Jag rör vid dem med min hand, och på den plats, som var ett rum, vittna vridna och svartnade rester av bohag om familjetrevnad och kanske stilla lycka... längesedan.

Nu springa förskrämda höns bland ruinerna — och se där, där komma ett par kvinnor ut ur ett hörn, som står kvar, ett rum, som undgått förödelsen.

Leva här då människor ännu?

Ja, ett tiotal kvinnor draga sig fram, så gott de förmå. Några kreatur ha blivit kvar och måste skötas — och hur det är, platsen, där hemmet stod, om ej annat, den håller kvar med outgrundlig makt.

Jag talar med en av kvinnorna, en ung kvinna, som leder ett årsgammalt barn. Hon berättar hur det gick till. Allt vad manfolk var, var borta. Tyskarne besatte byn. Allt var lugnt. De gjorde rekvisitioner. Hur skulle den fattiga byn kunna möta deras fordringar!... Då kom slaget vid Marne — det var i september 1914 — och tyskarne tvungos lämna platsen i hast och retirera. Var det hämnd, var det skadelust, var det ingenting alls?... nog av, innan de lämnade byn, brände de ner den.

— De sprungo ur hus i hus, sade kvinnan, kastade in halm, och brännbara vätskor på halmen, och tände på! När de lämnat oss, stodo ännu flera orörda kärll kvar efter dem med fotögen i, så gott om det hade de. Oss som voro kvar i byn, hade de befallt att ställa oss upp efter en husvägg, och en soldat bevakade oss med geväret i hand. Aldrig skall jag glömma honom så länge jag lever, så elak, så elak han såg ut!

Så berättade kvinnan och tryckte barnet till sig, en gosse, Désiré, det namn man ger ett önskebarn! Han var bara fyra veckor, den gången, lilla Désiré... han skall åtminstone slippa minnas det förskräckliga!

Man har bett mig berätta något för

Morgonbris' julnummer. Jag ville så gärna tala om något vackert och julelikt, som man alltid brukat försöka göra alla andra år. Men det är så svårt att hitta på något, det nästan bär en emot med de diktade figurerna, när ögonen just sett och öronen nyss hört så mycken allvarlig, isande verklighet. Så blev det då bara detta.

* * *

Men nej, inte bara styggt och hemskt!

Modet, som lyste i den fattiga bondkvinnans blick, det bör jag också tala om. Modet, som kom henne att trycka önskebarnet till sig, i löfte att fortsätta kampen, trots hemmets skövling, trots man inte vet om far någonsin kommer hem till sin gosse... far, som är där framme, därifrån man hör det mullra nästan dag och natt! Den blicken, det modet voro värda att minnas och att gömma som en kostlig gåva.

Och så många andra jag mött därute, av dessa underbart förtröstansfulla och tappra blickar!... Jag minns en enkel sömnadsarbeterska i Paris, som talade om att hon varje vecka sände ett paket mat till sin bror, som var fånge i Tyskland: "Han får inte komma undernärd hem, så länge jag kan hålla i en nål!" sade hon. Och jag minns soldaterna själva, dessa anspråkslösa, enkla, vänliga, hjärtevinnande franska soldater, som aldrig ville krig, och av vilka många skulle gått ed på att de tyska bröderna aldrig kunde vilja biträda en orättfärdig sak — — — med vilken stolt tillförsikt betraktade de inte nu alla svårigheterna och prövningarna, med vilken klar syn insågo de dem icke, och med vilket tålmod gingo de ej, alla som en man, till sin uppgift: att befria fosterjorden från fiendens häl, att vinna freden åt de kommande generationerna, åt barnen, önskebarnen, i de skövlade hemmen!

Marika Stjernstedt.

"Far!"

En skiss från Frankrike.

Berättad av *Gunnar Löwegren*.

I en fransk tidning läste jag för en tid sedan en skiss, som jag gärna skulle velat översätta, om jag alltjämt haft tidningen till hands, men som jag nu får söka berätta, så gott jag kan. Den skildrar en sådan händelse, som tyvärr endast är alltför verklig i våra dagars Frankrike, där liemannen under kriget skördat så många hundratusentals offer.

Det var en historia nere ifrån Provence, om den lille François, vilken sedan kriget brutit ut och far mobiliserats delade sin tid mellan att leka och sova. Han var endast sex år och dög ännu icke till något arbete, men så länge hans far var hemma hade han överallt fått följa med honom, ty han var enda barnet och hans mor hade dött redan då hon födde honom. Far hade därför för honom fått vara både mor och far, och ända sen François tagit sina första stapplande steg, hade de två varit oskiljaktliga.

Nu bodde François hos en grannfamilj, ty hemma fanns ingen som kunde sköta om honom. Han lekte med barnen i gården under de svala timmarna på dagen, och de sovo tillhoppa under orangträden medan solen under middagstimmarna glödde som hetast.

Han vantrivdes egentligen icke, men saknaden efter far var tung och mildrades endast av minnet av hur praktig far såg ut, då han fått den nya blågråa uniformen och packningen på sig och för sista gången böjt sig ned och tryckt en avskedsskyss på sin lille François' sorgfria panna.

En dag fick François höra, att soldaterna skulle komma tillbaka med kvällståget, och redan tidigt begav han sig ned till järnvägsstationen för att vänta in far. När den förste av de permitterade soldaterna, i blågrå uniform och med packning på ryggen, kom ut från järnvägsstationen, ropade François strax: »Far, far!» och ville springa bort och omfamna honom. Men då han kom närmare, märkte han, att soldaten inte hade fars ansiktsdrag och lekkamraten Pierre och hans syster Margueritte hängde redan kring den skäggige soldatens hals. Snart kom emellertid en andra permitterad soldat ut genom militärkommendanturens dörr på järnvägsstationen, och ånyo ropade François: »Far, far!» och ville skynda fram för att kasta sig om halsen på honom. Men ånyo var det inte hans far, utan andra barns, och de omfamnade och kysste honom och hjälpte honom att bära hem hans gevär och ränsel och vintournister. När den tredje soldaten trädde ut ur stationsdörren, var François på sin vakt och såg snart, att det inte var hans far, och samma upprepades med de efterföljande. Han tyckte visserligen, att det var märkvärdigt, att far, som eljest skyndade så fort sig göra lät för att få fatt på lille François, dröjde så länge, men solda-

Sönder-Jylland.

Det var det första stycke främmande land, som preussarna togo. Från den stunden visste tyvärr nordens folk, att det icke blott var rysk regim, som gav katten i nationaliteternas rätt. När det rovet skedde, var det en försakelse för stora delar av svenska folket att icke få lov att hjälpa danskarna. Men förnuftet segrade lyckligtvis. Annars hade nog också Sverge nu varit ett stycke kortare.

Styrkan tog. Men man hoppades, att vid fredsslutet Sönder-Jylland med sin rent danska befolkning icke skulle behöva bli tyskt. Så mycket segrade rätten vid freden ingående, att det slutliga avgörandet skulle bero på folkomröstning. Freden slöts. Men folkomröstningen blev icke vidtagen. I ett halvt århundrade ha danskarna i Sönder-Jylland icke blott fått vänta därpå förgäves, utan lidit allt vad ett folk kan lida, där nationaliteten skall utrotas.

* * *

Det finns en bok om detta lidande, som borde vara mera känd i Sverge än vad den är. Det är »*Redaktör Jessens artikler*». Från 1882 till 1906, då han dog, var Jessen redaktör för »Flensburg Avis». Under den kamp denna tidning förde mot förtyskning i Sönder-Jylland, var den nästan aldrig fri från rättegångar. Sammanlagt fyra år satt Jessen i fängelse. Men han icke blott förde denna kamp i tidningen, han blev också rådfrågad om alla möjliga saker och måste alltid vara till hands för att hjälpa dem, som voro utsatta för förföljelse för

terna voro ju komna och förr eller senare skulle då också François' far komma ut ur dörren.

Det började emellertid draga långt ut på tiden och l'rançois' far syntes alltjämt icke till. Barnflocken hade upplösts och även klungan av äldre personer tunnast väsentligt av. Det var egentligen endast François och så byns lustiga original, den gamle smutsige »pappa Pingron», som stodo kvar och väntade. Så kom den siste soldaten ut från kommandaturen. En medalj lyste på hans bröst. Det var nu så pass mörkt, att man inte kunde urskilja ansiktsdragen, men soldaten var lång och axelbred som François' pappa, och den lille sträckte ut sina armar och sprang fram mot den ståtliga soldaten ropande: »Far, far!» Soldaten lyfte honom upp i sina armar, men det var inte far, ty när den lille pappa Pingron kom fram till dem, stodo stora glädjetårar i gubbens ögon och han lyste av stolthet, då han sade: »Välkommen, min son!» Då brast tålmodet hos François, tårarna störtade fram och han sprang hem, så fort han förmodde.

Någon tid därefter fick François för första gången i sitt liv besök av sin faster. Det var ett äldre, strängt fruntimmer, men hon var god mot François och hon sade, att det var bäst han följde

politikens skull. I omförmälda bok äro några av hans mest uppmärksammade artiklar samlade.

Han skriver år 1882 med anledning av kampen för språkets bevarande:

»Skall nu verkligen det danska språket försvinna från vårt gamla Söndernaa, skall den stela högtyskan eller en fördärvad platttyska bliva folkets språk? Ha våra hjältars kamp burit så ringa frukt att i Danmark, själva nordens andligt hänseende skall förlora varje del i Sönderjylland?»

Det står i en sång om de danska kämpar, som fallit i kampen för Sönder-Jylland, två märkliga ord:

»Blodet binder.» — — — »De hjältar som med glädje satte livet till för sina vänner, de utgjöto sitt blod av kärlek och detta blod har bindande kraft.» — — — »Vi känna nog de djärva orden om blod och järn som skall sammanfoga folket till en statsenhet. Detta blod har tills vidare bundit oss vid det tyska riket.» — — — »Våra hjärtan gömmer dock en kärlek som ingen främmande makt kan utdriva.»

År 1897 skriver Jessen med anledning av att man i Sönder-Jylland icke ville illuminera, såsom påbjudet var, på 100-årsminnet av kejsar Wilhelm I:s födelse:

»Är det verkligen någon anledning för danskar att hedra Wilhelm den I? Han blev för 100 år sedan född i ett land som den gången var oss lika främmande som Spanien eller Turkiet. Då han första gången besökte vårt land kom han som dess dödsfiende, som vid Dybbøl höll segerfest medan våra bröders blod ännu täckte jorden. Då han 3 år senare kom som vår nye herre till Flensburg voro gatorna tomma. Där fanns så gott som inga människor och ingen flagga, men i rådhushörnet var det folk. Det var några modige män som förgäves sökt audiens hos monarken för att kräva uppfyllelsen av paragraf 5.» (Det var den paragraf i fredsuppgörelsen, vari Sönderjylland lovats folkomröstning

hem med henne, ty det skulle dröja för länge att vänta på far. François sade då adjö till lekkamraterna och huset, där han bott med far, och flyttade till en annan by. Längre väntade han på sin far, men så glömde han bort det, tills en vacker dag där kom hem ett stort paket med en del saker, som far haft på sig, då han avreste. Hoppet vaknade åter hos François: hade kläderna kommit, skulle väl far också komma? Och han frågade sin tant. Men hon svarade ingenting, endast läste upp ett långt stort brev på ett tjockt och fint papper om »hjältedöden för fäderneslandet», anfall mot fienden och namnet på ett sjukhus. François förstod ingenting av den långa skrivelsen, och likväl kom en sådan beklämning över honom, och i sin förtvivlan och liksom på måfå frågade han: »Är då far död?» Då nickade tanten med huvudet, vek samman papperet, men sade, att sådant begrep ännu inte François och därom kunde de tala vidare, först när han bleve äldre.

Men för François miste solen sin glans och vinden sin friskhet, det stod svart för ögonen på honom, och medan hans små barnahänder grepo efter det stora, hopvikna papperet, ropade han med en röst, gäll av förtvivlan: »Far, far!»

huruvida de ville bliva tyskar eller förbliva danskar.) 'Han har icke uppfyllt löftet. Ingen enda droppe blod i oss talar till hans fördel. Varför skulle vi då illuminera?'

* * *

Som en illustration på att denna kamp mot förtyskning alltjämt föres i Sönder-Jylland, fastän nu under världskriget under ännu mera tryckta förhållanden än förr, införes här utdrag ur en resebeskrivning i september detta år.

Carl Lindhagen skriver:

»Den tyska funktionarismens framfart gent emot *den danska befolkningen* i Nordschleswig är en redan länge känd företeelse. Under kriget har den tagit sina särskilda uttryck. Den danske riksdagsmannen för orten, Hansen, inlämnade till tyska riksdagen vid dess session i augusti en inlägga, innefattande en rad av klagomål mot de militära myndigheternas behandling av danskarna. Vid ett sammanträffande med Hansen i Berlin erhöj jag ett exemplar av denna framställning, ur vilken må här återgivas allenast ett av de många exemplen, bestyrkt för övrigt i orten vid mitt senare besök därstädes.

Det uppgavs för oss av tyska officerare, att under krigets första år — nu är det annorlunda — hade inkallats endast fullt friskt manskap. Så snart någon hade det minsta fel, befriades han tills vidare. Man hade tillräckligt med folk och förstklassiga soldater voro naturligtvis att föredraga.

Ett undantag härifrån gjordes i stora delar av Nordschleswig, där ett rakt motsatt förfarande tillämpades. I rullorna antecknade man om dansktalande värnpliktiga: »Dansk, bör om möjligt mobiliseras». (»Däne, wenn möglich einzuziehen.») Med andra ord, militärmyndigheterna aktade icke för rov att begagna tillfället att söka mördra och på det sättet utrota en skandinavisk befolkning, som mot sin vilja på våldets väg råkat i beroende av den tyska staten och dess byråkrati.

Denna inlägga lämnade jag vid ett tillfälle till en högre ämbetsman, tjänstgörande i krigsdepartementet, och bad honom allvarligt att göra sitt inflytande gällande mot de anmärkta förhållandena. Efter genomläsandet förrådde han synbar förlägenhet, förklarade saken ej falla inom hans befogenhet, men lovade i alla fall göra vad han tillfälligtvis kunde. På samma gång gjorde han emellertid gällande såsom sin personliga uppfattning, att man nog var tvungen tillgripa stränghet mot främmande nationaliteter, som ej godvilligt läte assimilera sig.

För min personliga del framhöll jag ofta, när det antydes något om svenskarnas vänliga känslor för Tyskland, att vägen till skandinavernas känslor för tyska statssamfundet måste till icke oväsentlig del gå över Nordschleswig.»

»Folkehjem, bildat genom frivilliga gåvor, är centrum för den dansktalande

DYBBÖL.

befolkningens organisation för bevarande av sitt språk och sin nationalitet samt vidmakthållandet av förhoppningen om återförening med hemlandet.

Den kulturella avdelningen, som förestods av kand. Andersen, består av ett bibliotek för olika ändamål och upptagande företrädesvis dansk litteratur. Där befunnos vidare lagerrum för de broschyrer, böcker m. m., som distribuerades till den danska befolkningen gratis. Varje skolbarn fick sålunda en dansk sångbok och varje jul en jultidning. Till varje konfirmationsbarn skänktes en värdefull stor bok, kallad »Gennem Femten hundrade aar» och med motto »Fra Fædre er det kommet, til Sønner skal det gaa». Det behöver knappast sägas, att boken innehåller skildringar ur danska folkets kulturhistoria från den gråaste forntiden. Den är vackert utstyrd med illustrationer och allegoriska teckningar. Hela publikationen med dess innehåll, koncentrerat i dess titel, verkar såsom ett ångestrop från något av det verkliga livet, som blivit med våld och våld obarmhärtigt lösryckt från det, i vilket det har sin naturliga rot och betingelserna för sin framtida växt.»

»Skymningen föll på, men terrängen upplystes i alla fall av en blek augustimåne. Tysta och spöklika skymtade förbi gård vid gård, bebodda av en skandinavisk befolkning utan politisk frihet, förtryckt i mångahanda måtto av främmande byråkrati och militärvælde. Jag kände mig åter hemma, hemma på ett särskilt allvarligt sätt i mitt stora skandinaviska fädernesland. Ett fädernesland, icke därför att dess styrelse är som en far för sina barn. Utan därför att det är ett organiskt helt, där varje liten del enligt arbetsfördelningens lag hade till uppgift att med rättens makt arbeta för bättre förhållanden åt alla.»

* * *

Ja, vi tacka dig för att du känner dig hemma i Sönder-Jylland. Det är detta vi borde göra alla, som bo i Norden, icke bara danskarna utan också vi svenskar och finnar och norrmän. Liksom vi känna oss hemma i Finland. Och på så sätt skulle vi kanske ändå kunna bliva den makt, som så småningom kunde hjälpa att tvinga fram frihet och lycka, där nu förtryck och sorg allena äro härskare.

Det är också en annan bok, som alltid kommer en i tankarna vid tanken på Sönder-Jylland: det är »Tine» av *Herman Bang*. Den är tillägnad minnet av hans barndomshem, en gård på landet i Sönder-Jylland. »Ett minne av den ljusa tid och det hem man skymtar bak en dörr, som hastigt stänges.» Ofredstiden kom, tog hemmet och tog fadern. Då gick branden utöver Danmark.

»De saa' gennem Regn' og Nat kun en eneste Stribe af Rødt — som Randen af et Hav, mens bag det, paa Højderne, Huse brændte i Grunden med dunkel Flamme, som vilde den røde Ild rinde ned over Bakkernes Kamme. Og den tykke Luft, Luften over Landet i Brand, var fuld af Granater som af glødende og ilsomme Kloder, mens Lyden fra de Flygtendes Tros, Soldaterne paa Flugt, Vognenes Raslen, de tusinde Vandreres Trin — naaede dem som den rappe Knitren af et Kæmpebaal.»

Ja, det var då. Nu äro dessa flammor tusende gånger flera. Skola aldrig de flammor komma, som äro liksom en renande eld, och bränna bort orätten, som besudlar världen? *A. L.*

Solen staar lavt i det skinnende Vest; Højt løfter sig nu min Tanke. Forventningsfuld, bævende, angst som til Fest,

Jeg vægger mod Solen som jeg kan bedst, Jeg stirrer mod Vest, Mod Dybbøls blaaende Banke. Alle mine smaalige Sorger og Savn; Alt hvad af smaadelt herinde jeg nævner, Slynges som Skumstænk fra Skibets Stavn, Tilbage staar kun det stolte Navn, Og jeg selv, paa mit Skib, med aaben Favn, Mod Danmarks Termopylæ stævner.

Holger Drachmann.

I april 1877.

Finland.

Från den tid då svenskar och finnar tillsammans delade onda tider och goda, står i Sverige kvar blott föga av minne och vetskap om det forna broderfolket. I Sverige har namnet Finland en klang, hälften av historia, hälften av den motvilja som ett dunkelt medvetande om något pinsamt men ohjälpligt bär med sig. Det är kanske inte för mycket sagt att för stora delar av Sveriges folk namnet Finland numera blott är en förhatlig kliché i försvarsagitationens tjänst, eller ett av exemplen i protestresolutionerna mot förtrycket i världen. De sparsamma notiserna om nya lagbrott läsas lugnt och glömmas snabbt, medan verkligheten därunder sällan tränger till medvetandet: skådespelet är kanske för nära för att kunna ses.

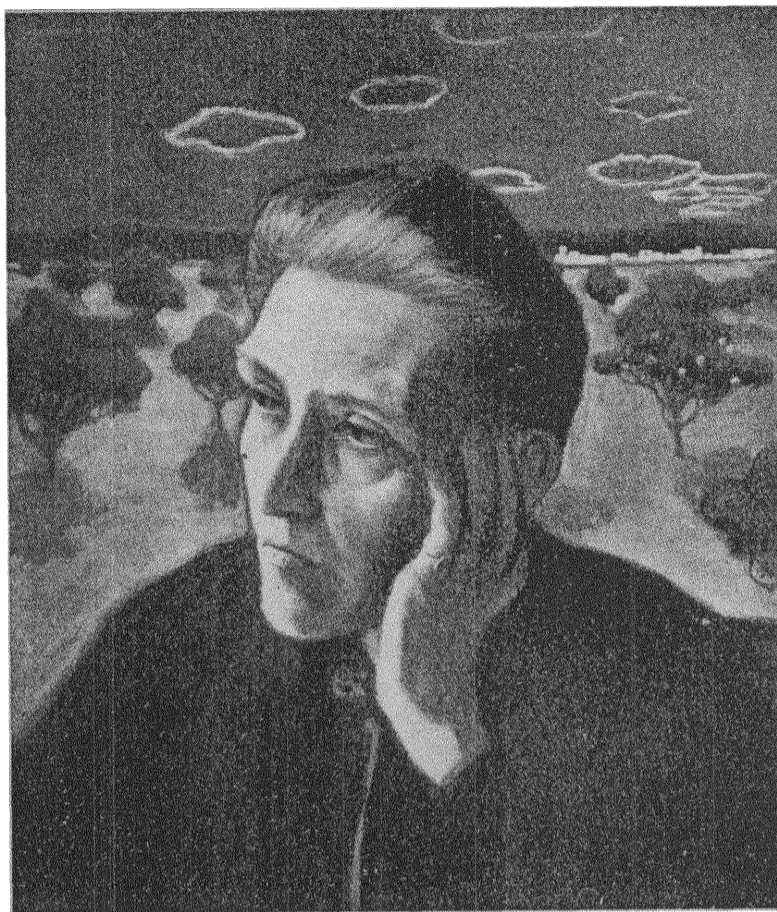
Stode ej den forna gemensamma, nu åtskilda historien emellan, skulle måhända förståelsen kunnat utmätas rikligare. Ty det är inte blott gamla lagar och stora minnen de båda folken ha gemensamt — i lynne och åskådning, i humor och allvar finnas likheter, i helg och söcken rinner vardagslivet fram i samma fåror på båda sidor om det skiljande vattnet. Finnen är vuxen ur kargare jordmån, han har sin trygga och betänksamma särart, men det obändiga frihetssinnet och känslan för det egna nationella livets egenart och värde har han lika med svensken. Men olyckorna har givit honom en starkare

känsla för att landets faror och nöd väga mer än de enskildas ofärd.

Det är detta med svenskarna väsens- o. delvis stambesläktade folk, vars namn nu kommit in bland de andra monumenten över rysk styrelsekonst. Men detta är en företeelse från nyare tid. När Finland för hundra år sedan lottades ut åt det ryska väldet, lades det väl under en benhård byråkratisk regim, men fredades till språk, lag och kultur. Och när på 60-talet friare vindar begynte blåsa, visade det sig att landets utvecklingskraft ingalunda stäckts; förvånande hastigt tog det igen den förlorade tiden och ryckte upp i de europeiska kulturfolkens krets. Allt tycktes visa på en snabb och fri marsch framåt för landet, då den ryska lasset plötsligt kastades om dess hals, och den kamp begynte som satt sin ödesdigra prägel på landets nyaste historia.

Det var år 1899, som förryskningsmaskineriet, prövat och gottbefunnet i Ukraina och Polen, Litauen och Östersjöprovinserna, utan yttre anledning lades även över Finland, som sparats till sist. Nu var icke längre fråga om blott reaktion och frihetsfientlighet, det var landets nationella liv man syftade åt, det var steppen som skulle rycka fram över det vackra land, där ett för steppmännen främmande folk brutit bygd bland sina sjöar och skogar.

Det skulle föra för långt att här i detalj skildra alla de åtgärder, som under denna den s. k. första ofärdstiden hopades kring generalguvernör Bobrikoffs hatade namn. Alla den kända metodens konstrepp kommo till heders; med hopad militär bröts tänder och klor ur folket, lagstiftningen suspenderades, militärdiktatur infördes, utvisningar och deportationer rensade bort de motspänstiga, ryska språket infördes i ämbetsverk och skolor o. s. v. — kort sagt, allt det togs bort

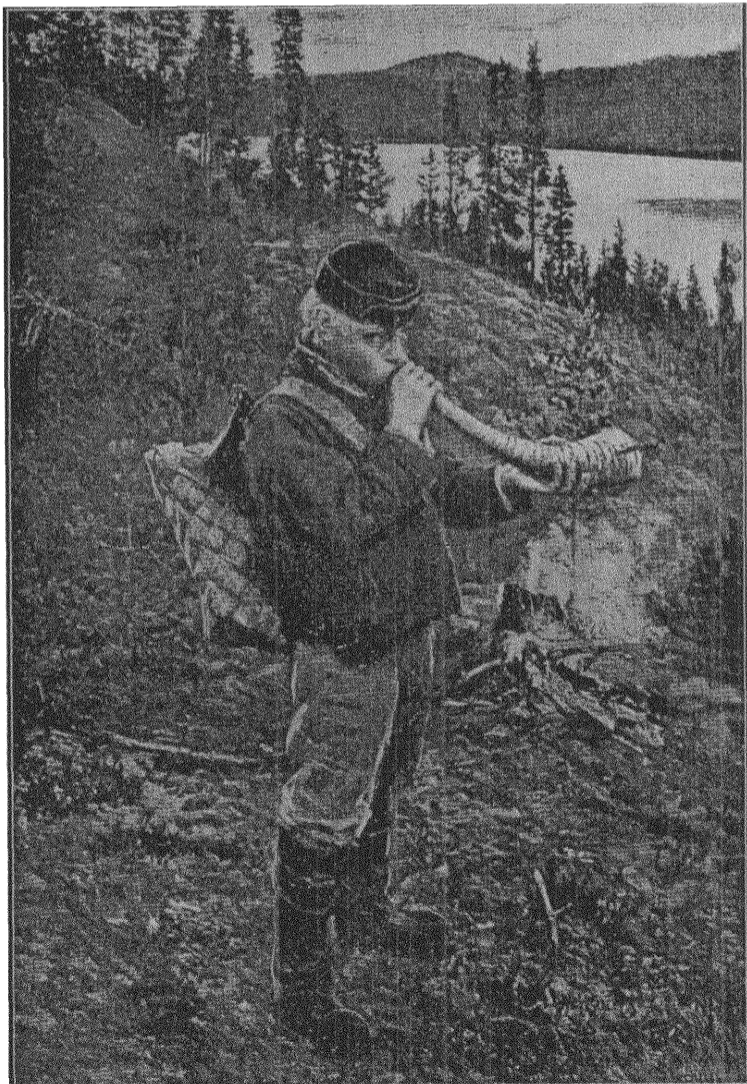
GALLÉN: Porträtt av hans moder.

som gör livet värt att leva för ett folk.

Den ryska revolutionen 1905 bragte ett ögonblicks lättnad för de nedpressade folken i Ryssland, då de maktägande nödgades gå till väga med en viss försiktighet under den tid "lugnet återställdes" — d. v. s. revolutionen upprycktes med rötterna. Liksom på hån tilläts Finland giva sig en av världens friaste författningar i den riktiga beräkningen att detta skulle skärpa partimotsatserna — men den nya lantdagens förslag lämnades städse utan avseende. Med år 1908 återupptogs förryskningsarbetet kraftigare än någonsin, och genom nya förordningar och lagar — de senaste och skarpaste under kriget — har arbetet på Finlands ekonomiska, kulturella och nationella utplånande tagit jättesteg framåt.

Det är intet av katastrofens skimmer eller hetta över denna process. Lugnt och kallblodigt, mitt i Europas dagsljus, strypes ett folk, utplånas långsamt och planmässigt ett land från kartan. Det är ingen särskild mot vilken förbittringen kan vändas, där är knappt ett namn att nämna framom andra bakom den kalla och opersonliga gärning, som förövas.

En förkrossande majoritet av åtminstone det ryska folk, som i duman hör sin röst, har givit denna politik mot Finland sitt bifall och understöd. Med glädje och tacksamhet må vi nämna undantaget — såsom var att vänta har det demokratiska Ryssland, synligt i två små dumagrupper, socialdemokrater och trudoviki, öppet och modigt sagt ifrån, att Finland och de andra undertryckta folken även ha sin rätt

GALLÉN: Vallgosse.

att leva. Men detta är knappt mer än den ena fångens trösteord till den andra — själva äro de ryska demokraterna i samma förtvivlade läge. De ha sett sina bästa män förda till fängelset eller Sibirien, sina röstetal minskade, och slutligen ha de svikits av vapenbröderna från 1905, de storborgerliga ryska liberalerna, som länge sedan mist den ideella kraft som bar upp dem under revolutionsåren och nu kompromissa med reaktionen för att få del i dess makt. För platsen vid köttgrytorna har den ryska liberalismen offrat sin fordran på de undertrycktas rätt.

Givet till spillo av Europa, vars förbittring gott kunnat vara större, går Finland nu på den linje i vars fortsättning ligger kulturell och politisk död.

En finne.

Wilhelm Liebknecht — Karl Liebknecht.

Liebknecht — det är sedan 60-talet ett namn med stark klang inom socialdemokratien. Fader och son med samma helgjutna åskådning, samma uppoffrande tro och mod. De bilda en obruten radikal linje i Internationalen och sitt hemlands arbetareparti. Den tjänar till vägledning i all den upplösning och splittring, som särskilt världskriget vållat i arbetareinternationalens leder.

Femton år ha gått sedan gamle Liebknecht gick ur tiden. Född 1826 tillhörde han en släkt, som bland sina anherrar räknade ingen mindre än Martin Luther. Det var ock något av reformatorns ande över den sentida ättlingen. Framför allt värda vår beundran voro Wilhelm Liebknechts djärva mod och klara intelligens, som lät honom mäta förhållandena med idealitetens stora linjer. Trohet mot sin ungdoms revolt, vidhållande av ett stort mål gävo flykt åt hans tal och skrifter. I 1848 års revolutionsstormar hörde han — en friskare yngling — till de siste på skansen och räddade sitt liv först när allt var förlorat. Från denna tid bevarade han en stark misstro till junker-Preussen, vilket även förklarar hans motvilja mot det halvgångna enhets-Tyskland, som Bismarck skapade med blod och järn.

I sin medelålder och långt upp i sin ålderdom förblev han revolutionären, blickande med fast förtröstan mot framtiden. Hans "marxism" — en åskådning med fasta konturer vunnen i England under landsflyktens umgänge med Marx och Engels — var djup och fast. Hela hans verksamhet bars av medvetandet om, att samhällsklassernas kamp måste vara det centrala i vår tids framåtskridande. I slutet av 60-talet kom därför hans ur denna grundsyn härflytande internationalism ofta i strid mot de nationellt starkt färgade socialdemokraterna av Lasalles och Schweitzers riktning. Ej minst i dessa tider böra vi minnas, hur energiskt gamle Liebknecht strävade

Lithauiska flyktingar i Moskva, som vänta på utdelning av föda.

att knyta och stärka de internationella förbindelserna mellan arbetarna och därvid hade en trofast vän i den franske socialdemokraten Edouard Vaillant. Så väl han än uppskattade det dagliga reformarbetet, lämnade han dock aldrig ur sikte målet, som för honom var en kraftkälla till ökad ansträngning. Han hörde till de hädangångne store, som med en tillit, den där nu ofta är fördunklad, förenade stundens möda med ett högt ideal.

Om ett par data — liggande utanför allfarvägs-intrycket — vill jag erinra. Liebknecht trodde i det längsta på en nästan ödesbestämd sista dramatisk akt i det kapitalistiska samhälllets kraftspel, som han likväl såg vika bort i ett allt längre fjärran. Hans humanitet värjde sig likväl ständigt mot föreställningen om det våld och blod, som han i sin ungdom sett åtfölja folkresningar särskilt i deras kontrarevolutionära skede. Där finnas artiklar av hans hand, vari han utdömer allsköns våld, därför att, från vilken sida våld än övas, ett retarderande, hämmande element ligger inneslutet i vädjan till muskler och vapen. Vilken förfärande bild av barbari skulle ej då världskrigets Tyskland ha erbjudit honom? Han, som så högt värdesatte klassicitetens, Lessings och Goethes storhet, hade väl knappt trott sina ögon inför denna tingens vändning... Jag vill bara tillägga, att han hyste en varm sympati för de små, mellan de stora pressjärnen inkilade folken. Därom vittna hans skildringar av en resa till Holland, som han företog i sitt livs senhöst.

Det är rättsinnet hos fadern, som sonen Karl Liebknecht tagit i arv. Jag hörde en gång gamle hedersmannen-reformisten Georg v. Vollmar, taktik-förargad, benämna honom: "Der dumme Junge". Helt farbrors-gemytligt. En svettig dag sommaren 1893 klev in på Soc.-Dem:s då mycket blyg-

samma redaktion en tjuguarman, mörklagd, av nästan semitiskt utseende. Eftersom "Per Erik" i sina glasögon mer liknade "privatdocent" än jag, vände han sig först till honom. Per Erik räckte över till mig ett brev, vars slutrad innehöll en mild varning av pappa Liebknecht för — den svenska punschen. Nå — vare det nog sagt, att sedan bar det "ut på stan".

Den blyge ynglingen, som var socialist i var fiber, har ej på sin fortsatta bana utplånat ett enda av de intryck jag bevarat i mitt minne, men väl skärpt och förstorat dem; han har givit ett intyg om idéernas kraft att besjåla ett människoliv, när de allvarligt fattas av mottaglig ungdom. Från 1893 till 1915 är det samma oböjlighet i linjen som hos fadern från 1848 till 1900, och jag tror, att han däri ser sin enda stolthet och ära. I Europas — näst Mecklenburgs — mest reaktionärt förstockade parlament, preussiska lantdagen, har han sett och talat till junkrar och skorstensbaroner, klasser, som sedan 1870 förargats över Liebknechtska anklagelser. Skicklig jurist skötte Karl Liebknecht med bravur ett par år före kriget skandalrättegången mot de tyska vapenfirmornas och regeringsagenternas — "agenturofficerarnas" — dunkla affärsförbindelser. Den processen gav en interiör av tidstypiskt värde på tröskeln till det stora kriget. Och så har han följt i hälarerna det senaste ödesdigra årets skräckfyllda bekräftelse av de maktens verksamhet, som ledde ut i den kapitalistisk-militaristiska kraschen.

Till sist: vad vi bekämpa under namn av "aktivism" i egna leder, det har den modige Karl Liebknecht, i erinran om sin faders protest 1870 mot erövringskrig, bekämpat — i början så gott som ensam — i form av anfalls-expansionism. Det är ett dyrbart ideellt arv väl förvaltadt, men ett arv, som förkovrat kommer att väga

Den belgiska flaggan.*

Rött för soldaternas blod
— svart, gult och rött —
Svart för mödrarnas tårar
över mandom och livsmod som dött —
och guld för smärtan som sårar,
när striderna stråla av mod,

Till fanorna, Belgiens söner!
Ert fosterlands stämma hör!
Er tappperhet världen löner
med ära som aldrig dör.

Rött för de fallnas skrud
— svart, gult och rött —
Svart för doken, som dölja
änkornas sorg, där hjärtan förblött —
och guld för de kransar, som hölja
med lager triumfens bud.

Till fanorna, Belgiens söner!
Än glänsa dess färger fritt,
än aldrig de vajat högre
och aldrig de lyst så vitt!

Rött för lågornas lopp
— svart, gult och rött —
Svart för aska och bränder,
som städer grusat och länder förött —
men guld för vår stolthet, som sänder
vår själ än ett skimrande hopp!

Till fanorna, Belgiens söner!
Med glädje ert hjärtblod spill,
ty aldrig stod folket högre
än nu, när det leva vill,
och aldrig var landet större
än nu, när det knappt mer är till!

* Av Emile Cammaerts. Från franskan av Anna Ekelöf. (Ur »Landet som icke vill dö» av kapten de Gerlache.)

Tamines. Mördade belgier bland spillrorna av brända hus.

Bryssel. Kommittén i stadens 20:de distrikt för utdelning av föda. Detta distrikt förestås av Camille Huysmans. Bilden är av honom oss tillsänd.

även reallt och materiellt tungt, när räknenskapens dag en gång lyser in i alla "aktivistiska" skrymslen.

Utan bukt och vinkel — utan någon svaghets avvikning — har Karl Liebknechts föredöme vittnat för oss om att äkta socialdemokrati ligger ej i mängden, utan i egenskapens, i den stålade viljans och klarhetens linje.

C. N. Carleson.

Ett monument över Belgiens hjältemod och lidanden är kapten de Gerlaches stora bok om "Landet som icke vill dö".

Ur djupet av Belgiens själ kan han säga: "Starkt i tron på sin rätt, är det lem-lästade Belgien dock okuvat.

Hoptryckt och tillbakaträngt av en förkrossande övermakt hade försvaret städse

tvungits att vika. Men nationens ära var ofläckad.

Förtryckt och pinat är Belgien men icke kuvat; förslavat skall det aldrig bli.

Tyskland har icke kuvat oss och skall aldrig kuva oss, ty det Belgien kämpar för är dess ära, och Belgiens ära är och skall förbli utan fläck.

Nej, i sanning, det lilla kungariket har ej fallit på knä för det mäktiga kejsardömet."

Efter en kort men mycket instruktiv redogörelse för Belgiens historia, utveckling och kulturliv övergår förf. till den, för att rätt kunna bedöma Belgiens ställning vid världskrigets utbrott, utomordentligt viktiga frågan rörande landets garanterade neutralitet. Denna skildring liksom av händelserna vid krigsutbrottet och förloppet, då tyska härarna benåktigade sig det lilla landet, är utförd med en precision och en klarhet, som gör boken till den intressantaste och lärorikaste lektyr. Man får följa ort efter ort och dess martyrium. Arbetet, försett med de mest upplysande illustrationer, är tyvärr för enkilda köpare väl dyrt. Men för biblioteken en oundgänglighet.

Dödens blomma.

Döden härskar nu. Aldrig tillföre har den skördat så många liv, aldrig så många själar. Oftast synes intet annat finnas än sorgen. Det är tyst som i dödsskuggans dal.

Då ljuder ett rop genom tystnaden: "Aldrig stod folket högre än nu, när det leva vill". Då lyser ljus genom mörkret. Det är arbetet som tänt det. Föresatsen att ej duka under för armod och depression. Det är Belgien vi förnimma.

Med mattare stämma nå oss rösterna från landet därnere på Balkan, från Serbien, som icke heller vill dö. Leva vill det med den rätt som mänsklighetens utveckling berättigar till. Få äro de stämmor tyvärr, som vi höra från de vida landen därborta på andra sidan Östersjön, dit också vi en gång sände våra härar. De ständigt mar-

Keir Hardie.

Några minnesord.

Om Bebel på ett ööverträffligt sätt företrädde Tyskland och Jaurès Frankrike inom den socialistiska Internationalen, så företrädde Keir Hardie ej på samma sätt England. Den vetenskapliga, lugna och litet kyliga måttfullhet, som utmärker medelklasssocialisterna i Fabiska sällskapet, låg honom alldeles fjärran. Ej heller de engelska arbetarna företrädde han riktigt typiskt. Hans religiositet skilde honom visserligen på intet sätt från dem, ej heller hans revolutionära sinnelag och allra minst hans känsla av sin och sin klass' värdighet. Men han saknade det praktiska sinne, den förmåga att göra goda kompromisser, som hos dem går jämnsides med stridslusten, och likaså den böjelse för materialistisk egoism, som finns hos dem, ehuru ej alls i den grad som vi tro, därför att tyskarne sagt det.

Keir Hardie var ej heller egentlig engelsman, utan skotte. Skottarne kunna nog sannerligen vara materialister, men blott så som de fattiga äro det. De gnida och spara mindre i hopp och fröjd att bli rika än i ständig fruktan för nöden, vars hot alltid står levande för deras fantasi. Keir Hardie var minst av allt böjd att gnida och spara. Men han kände med en intensitet, som aldrig släppte sitt tag, sin samhörighet med de fattiga. Han ville aldrig taga plats bland de rika och mäktiga. Han ansåg sig ej höra dit. När han ej längre var fattig arbetare, var han fattig socialistledare. Hans religiositet hade en brinnande glöd, som den mer komfortabla ehuru visst icke hycklade engelska religiositeten sällan kan nå, och även socialismen blev för honom religion i en för engelsmän oupphinnelig grad. Därav kom

hans hat mot kompromisser. Men därav kom ock ett sinne för poesi, som visserligen icke alls är oengelskt, men hos skottarna har en särskild lyrisk känslöfärg.

Han föddes (om jag ej missminner mig) i Glasgow, eller närheten därav, år 1856. Hans ungdom skildrar Gardiner i Englands ledare (en bok som Morgonbris' läsare icke få försumma att studera) på följande sätt: "Han steg ned i gruvschaktet som en liten pojke på åtta år för att förtjäna sitt bröd. Han har aldrig gått i skolan en enda dag. Hans mor lärde honom att läsa, men han var sjuutton år innan han kunde skriva sitt namn. Han lärde sig själv stenografi genom att inöva skrivtecknen på gruvväggarne. Han läste Carlyle och Stuart Mill och kom upp ur gruvan vid tjugutre års ålder med en idé, ett syfte, en framtidssyn."

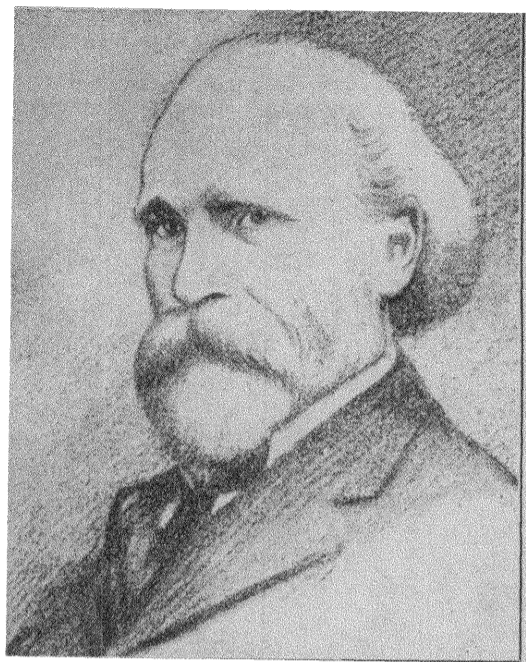
Carlyle, den obändige skotske tänkaren och historikern, sedligt sträng och heroiskt upprorslysten, halvt socialist mitt i sin konservativa läggning, han måste ha haft lätt att bli Keir Hardies lärare. Den andligt förnäme, lugnt och klart vägande Stuart Mill grep honom nog mindre som ande än som tänkare. Av honom lärde han att inrikta sin tanke på det verkliga och sin vilja på människors sociala väl. Men kärast av alla författare var honom skottarnes egen skald, lyrikern Robert Burns, naturens, kärlekens och frihetens enkle och inspirerade sångare.

Gruvan lämnade Keir Hardie icke av egen drift utan därför att han deltagit i ledningen av en misslyckad strejk och därför blev avskedad. Han måste alltså, om han ville leva, antingen stiga djupare ned eller högre upp, och han kom högre upp men blott i arbetarklassens tjänst. Han redigerade under några år på 1880-talet en tidning i staden Cumnock, ett skotskt

tyriserade landen. Men Polen skall alltid tro. Litauen och allt, som vill frihet i Ryssland, skall alltid hoppas.

Från de stora landen nå oss stämmorna högre. I ett av dem växa många dödens blommor. Det är ur fröet, tron på rättvisans seger, den blomman spirat. Det är av uppoffringarna, för att få de kära, förhärjade delarna av Frankrike åter, dess stängel är så rak.

På nordiskt språk nå oss förtrycktas förtvivlan. Från söder. Från öster — den är oss svårast att uthärda. Giv dem rätt däri våra fränder, vilkas hopplöshet vi icke kunna avlyfta! En finsk konstnär ha vi att tacka för denna gripande och upplyftande bild av människobarnet, som ser blomman spira i själva dödsskuggans dal. Den ger oss hoppet om att "än kommer dag, än är ej allt förbi". Men betingelsen för att dödens blomma skall växa är att vårt mod icke dör och att rättfärdighetens stämmor ljuda starkare. Anna Lindhagen.

KEIR HARDIE.

Norrtälje, beläget i Ayrshire (sydvästra Skottland). År 1892 invaldes han i parlamentet för en av Londons proletärkretsar. Samtidigt med honom valdes två andra oberoende arbetarkandidater. Men medan den ene av dessa snart och den andre småningom förenade sig med liberalismen, förblev Keir Hardie livet ut oföränderlig.

Hans intåg i parlamentet var en historisk händelse. Han åtföljdes av en musikkår, varom helt säkert hans valmän dragit försorg men absolut icke han själv. Hans dräkt väckte våldsam sensation i den korrekta församlingen. I stället för den eleganta bonjouren, det bländvita skjortbröset och den höga cylinderhatten, uppenbarade sig Keir Hardie i en enkel kavajkostym, flanellskjorta och klädesmössa. Detta klädselsätt fasthöll han lika inbitet som sin fattigdom. Han bodde livet ut i en liten stuga i Cumnock och i London hyrde han hela tiden samma enkla rum. En gång när han skulle gå till ett parlamentssammanträde, hejdades han vid byggnadens dörr av en poliskonstapel, som sporde: "Har ni arbete här, kámrat?" — "Ja", svarade sanningsenligt Keir Hardie. "Uppe på taket?" frågade konstapeln vidare. "Nej", genmålde Keir Hardie lika lugn, "nere på golvet."

År 1893 var det i främsta rummet han som stiftade Oberoende arbetarepartiet — ett namn, som starkt bär prägeln av hans egenart. Han beklädde inom detta flera poster, tidvis även ordförandens. Sin parlamentsplats miste han 1895 men återvaldes 1900 för den stora waleska industristaden Merthyr Tydvil, som han sedan till sin död företrädde. Någon ledare för sitt parti blev han aldrig, vare sig utanför parlamentet eller, ännu mindre, inom det. Han var alltid den kärve och ensamme sanningsägaren. Bland Internationals storheter var han framför andra den rene proletären. Även Bebel hade ju utgått ur hantverkarnes, t. o. m. hantverkarmästarnes led. Keir

GALLÉN: Dödens blomma.

Hardie var född industriproletär och han förblev det. En fullständigare motsättning till uppkomlingstypen kan icke tänkas.

Keir Hardie förefaller i mycket oss svenskar främmande — bedrövligt främmande. Hans självuppoftande bildningsenergi är ovanlig i alla land. Men hans djupa kärlek till poesi var ej fullt så påfallande i England, som den skulle vara hos våra arbetareledare. Hans kompromisshat, hans absoluta förakt för att vingla sig fram och armbåga sig upp står just nu i den bedrövligaste kontrast med en hel hop företeelser inom svensk socialdemokrati. Däremot stod den icke i kontrast med hans eget veka och känsliga sinne. Han kunde vara sträng, fanatisk, vred, häftig, förgick sig ej sällan och blev orättvis. Men det var hans känsliga sinne, hans medkänsla för de fattiga, som därvid alltid drev honom. Därför var hans samvete alltid rent. Hans religion gav honom mitt i alla strider och motgångar en inre ro, som var orubblig hos honom själv och på ett egenomligt sätt även påverkade hans omgivning. Den gjorde luften liksom renare och ljusare, varhållst han var med. När man ser en typ som hans, anar man, att hur teoretiskt orätt än religionen må ha, har dess saknad såsom verkande makt inom vår rörelse gjort oss fattigare på vissa andliga värden.

Erik Hedén.

Julgranen.

Snön låg rätt djup och var ganska besvärlig att vada igenom, men tolvårige Alexander marscherade likväl fram genom skogsdungen med frejdigt mod. Han var ute för att fullgöra ett viktigt och grannliga värv: han skulle till den stundande helgen uppsöka och fälla den efterlängtade julgranen. I Alexanders hem hade man stora fordringar på en julgran. Den fick inte vara för stor, men ej heller för liten. Den skulle nå väl upp till taket i stora rummet men lämna lagom plats för toppljuset, så att detta ej sotade den vitstrukna pappytan. Den skulle ha kraftiga, kvistrika grenar med mörkt barr, men för övrigt vara glest vuxen, så att det fanns god plats att hänga upp alla dess prydnader. Och ett oeftergivligt krav var att grenarna skulle vara ytterst jämna och utgå fullt symmetriskt från stammen.

Till de två senaste helgerna hade Alexander, så ung och oerfaren han än var, lyckats skaffa ett par nästan tadelfria julgransexemplar. Men han mindes med bitterhet året därifrut, då han fått uppbära mycken smälek av sina syskon och grannpojkar för det enligt deras mening vanskapta och löjeväckande julträd, med vilket han kom hemslä-

pande. Ord sådana som: »Kunde du inte få tag i någon ännu sämre?» bita sig fast i en nioårings minne och komma honom att framdeles göra sitt allra bästa för att undgå en obarmhärtig kritik.

Allmänningen, där icke blott Alexander utan byns alla julgransälskande pojkar hade rätt att gå löst på ungekogen, var icke något särdeles givande fält för en dylik trädeskövling. Granarna växte merendels tätt och voro i de flesta fall gängliga, ojämna och fula. I nittionio fall av hundra tillfredsstälde de icke pojkarne genom en envis inbördes konkurrens högt uppdrivna fordringar. Mer än en pojke skulle ha känt sig missinodig vid tanken på, vilka svårigheter som mötte honom, då han bland denna mängd av fulingar skulle uppsöka den välvuxna skönheten.

Men Alexander byste icke den ringaste oro för den lyckliga utgången av sin mission. Stolt vadade han fram genom snödrivorna, i den fasta förvisningen att nu skulle han slå alla tidigare rekord och fullkomligt överglänsa sina medtävlare. Ty Alexander hade i år varit nog klok att långt i förväg verkställa undersökningar bland allmänningens skogsbestånd, och han hade redan i somras funnit det praktiga, honom fullt värdiga offret. Sedan han noga inpräntat dess plats i sitt minne och väl gjort sig förtrogen med lokaliteterna i övrigt — allmänningen var rätt villsam — hade han iakttagit den strängaste tystlåtenhet rörande sitt fynd och låtsats förströdd och likgiltig, när i kamrat- och syskonkretsens talet händelsevis fallit på julgranar och konjunkturerna för året inom denna avverkningsbransch debatterats. Ensam och i största hemlighet hade han därefter gång på gång avlagt besök på ort och ställe och förtjust beskådat det ståtliga trädet, som han fann allt vackrare och mera eftersträvansvärt, ju mer han betraktade det.

Väl en tio minuter hade han nu vandrat. Av ansträngningen hade han blivit varm och svettig och hans kinder blossade. Men nu var han snart framme! Några steg till, och yxan skulle snart vara satt till roten på den utvalda julgranen.

Då blev han plötsligt varse ett djupt fotspår i den nyfallna snön, och en våldsamt oro bemäktigade sig hans unga hjärta. Granen måtte väl i all rimlighets namn inte vara funnen! Någon måtte väl ej ha kommit före honom och huggit ned den!

Han visste inte hur fort han kom fram till det ödesdigra stället. Hans farhåga besannades. Granen var borta...

Hur länge Alexander strövade omkring i skogen under sökande efter en ny användbar gran, är inte gott att säga, men när han mot skymningen kom hem, var han mycket trött, mycket våt och mycket hungrig. Hans ansikte uttryckte inte heller någon större tillfredsställelse, när syskonen med en mun förklarade, att den gran, han nu kom dragande med, var betydligt sämre än föregående års. Alla ansågo de sig i stånd att uppleta en

Må en gång komma
Fredens långa Julhelg

och

Lycka åt människorna!

Rekvirera Fredens Julflagga
innan upplagan tagit slut.
Pris 15 öre. Morgonbris
exp., Upplandsgatan 85, 4 tr.
Stockholm.

K. E. Willebrand

BAGERI-, KONDITORI-

och

MEJERIAFFÄR

RIKS 114 29.

ALLM. 81 82.

rekommenderas

BIRKAGATAN 12,
KARLBERGSVÄGEN 86,
VÄSTMANNAGATAN 68,
GAMLA BROGATAN 25,
HANTVERKAREGATAN 30,
BERGSGATAN 3,
KUNGSOLMSGATAN 13.

långt bättre och lämpligare och tyckte att det var dåligt gjort att söka en hel eftermiddag med så kient resultat.

Alexander teg och sväljde förtretet, ty han anade att en ännu bittrare smälek var i analkande. Och den kom. Knappt hade granens Frits, som kom indansande i rummet, fått se granen, förrän han föraktfullt utbrast:

»Åh, det där var väl ändå ett riktigt missfoster till gran, du fått tag i! Då skulle du se min — det är annat det, må du tro. Jag högg den vid Alkärrret — där mossen börjar, du vet. Du skulle gjort som jag: jag letade reda på min redan i somras!»

Alexander genomlades ett ögonblick av en känsla, som hade bra litet gemensamt med julfriden. Ty vid Alkärrret — där var det just, som hans gran hade stått!

Men han teg likväl och nästa ögonblick kom modern fram och yttrade milt förebrående:

»Nu ska ni inte bråka om granarna, pojkar! Din gran är bra, Alexander, den duger nog. In och klä' på den bara! Om en timma är lutfieken på bordet. Sänjens, bröder, det är jul!»

Karl Esper.

Största lager av Nyheter

i fina och välgjorda **BARNKLÄDER** i alla storlekar för Gossar o. Flickor.

Fullständig

BARNEKIPERING fr. o. m. Huvudbonader, Underkläder o. Skodon.

Prima, reella varor. Billiga, bestämda priser.

PAUL U. BERGSTRÖMS A|B, 74 Drottninggatan 74

Ett besök i Polen före kriget.

Av Wanda de Pomian.

Dubno—Rowno—Volhynien... man har nu på senaste tiden så ofta hört dem omnämnas i förbund med svåra strider och hårdnackat motstånd. Kanske skulle det intressera någon att höra hur dessa trakter tedde sig i de lyckliga sommardagar, då ännu kriget och dess färor tycktes något, o så avlägset, något att skrämja folk med, som man ej trodde på, liksom man ej tror på troll och spöken på ljusa dagen. Se'n dess ha vi lärt oss tro på både troll och spöken och mycket annat mörkt och hemskt. — — — Därför är det gott att för en stund få locka fram de ljusa minnena från förr, från mycket, mycket länge sedan.

En vacker sommarmorgon för två år sedan — — — En bekväm landå, förspänd med fyra hästar, kör upp till slottets trappa. Min värd, greve K., skall för ett samtal med sin advokat, in till staden Dubno, belägen fyra mil från godset och har inbjudit mig medfölja för att bese den stora staden, liksom även staden Rowno, några mil norr om Dubno. För att ej vara bundna av tågtider och det mesta möjliga njuta av landskapets skönhet, göra vi färden i vagn. Vägarna äro efter en längre tids torka så goda de kunna vara och de fyra präktiga hästarna — enligt gammal polskt sed köres det ännu alltjämt med fyrspann i Volhynien — göra med lätthet flera mil i taget.

Framför oss ligger i stora, mjuka våglinjer det bördiga, rika landet. Ända fram mot horisonten bölja de guldgula sädesfälten och den rodnande boveteblomman breder ut sig likt den läckraste, skära matta.

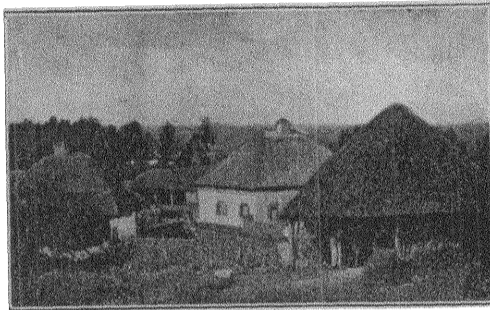
En mörk skogsrand står till höger som vakt över all denna naturens rikedom, medan rakt framför oss den fruktbara slätten rullar upp sig i det oändliga, endast här och var avbruten av mjuka, grönskande höjder, som dock ej störa landskapets storslagna, men på samma gång så harmoniskt mjuka linjespel. Här tyckes naturen giva allt i ymnighet som givmild gåva, ej som en lön för svett och möda. Med rätta kallas också Volhynien tillsammans med Podolien, Polens kornbod.

Här måtte vara gott att leva och andas ut med fulla lungor. Det ligger något så yppigt, fritt och stolt över detta landskap. Man gripes av längtan efter att på en yster häst få spränga fram över dessa vidder i kapp med vinden, som sveper fram, mättad av blom och sädesdoft. Man förstår att detta land fostret stolta, obändiga karaktärer, forna tidens över-

dådiga polska herrar med smak för liv i sus och dus, krigisk lek och allehanda galna uppåtgång. Ett liv i stora linjer på gott och ont.

Solen skiner brännhet, vinden för till oss aromfyllda dofter och skördefolkets avlägsna sång, en lillrysk, ömsevis vild, ömsevis trånande melodi.

De äro en oändlig mängd, hundra och därtöfver; det behövs till dessa sträckor. Färgglada lysa kvinnornas röda huvuddukar och kornblå eller i varma färger randade kjolar samt deras och männens rikt utstyrda vita linneskjortor.

Bondgård i Volhynien.

Vi fara genom byar, där de vitrappade husen med stora stupande halmtak ligga till hälften dolda i ett hav av grönska. De volyniska bondgårdarna äro mestadels omgivna av stora fruktträdgårdar på flera tunnland, ej alltid så väl skötta förstas, men oändligt inbjudande ändå. Originella äro de av vide, likt våra reskorgar, flätade, inhägnaderna och uthusen. Lador och vagnsskjul se ut som kolossala runda papperskorgar med spetsigt lock av halm. Flätningen är så tät, att vattnet ej tränger igenom; för övrigt tätas de överallt med lerjord. Antagligen är det den knappa tillgången på virke, som alstrat detta originella byggnadssätt.

Genom bygatan följas vi av otaliga hundars ilska skall och små barfota lindhåriga ungar — de äro precis lika lindhåriga och blåögda här som hemma i Sverige — tillropade hälsningar. Vi besvara dem med det sedvanliga lillryska "Pomagaj Big", (Gud hjälpe) och fortsätta med fördubblad fart på den fantastiskt breda, men på samma gång så rent av humoristiska landsvägen.

Här kunde gott ett halvt dussin fordon färdas fram i bredd utan att genera varandra på minsta vis. En oinvigd blir till en början imponerad av dessa dimensioner. Det första intrycket försvinner dock snart vid de otaliga överraskningar, som dyka upp under hästarnas fötter. Än är det kolossala gropar, som efter regn bilda gyttjemörka insjöar, där vattnet ofta är så djupt, att det går över vagnshjulen eller strömmar in i vagnen, så man helt behändigt måste placera fötterna på

vagnssätet mitt emot — och som tack vare den feta, mjuka lerjorden nästan aldrig riktigt torkar ut. Eller också har regnet mitt på vägen ett gott stycke framåt urhållat ett brett dike, en halv väg på flera fots djup, ibland mer. Sådana hinder hejda dock ej en van körsvän från dessa trakter. Ett duktigt grepp om tyglarna bara och så ila hästarna fram på närmaste fält eller åker, köra upp åt sig en ny liten väg, läggande återigen några meter till den redan förut så rikligt tilltagna bredden. På detta sätt bli vägarna mycket breda.

Där semstwo haft skyldighet samt råd och lust att taga itu med dessa, äro de dock på långa sträckor utmärkta, men rysligt svårt är att hålla dem i stånd, då jorden som sagt består av sand eller fet lerjord, brist på sten råder — o, i småländska stenrösen, om man kunde förflytta er hit! — och de svåra regnperioderna lätt ödelägga allt som göres. —

Återigen en by, men så olik den vi nyss lämnat! På avstånd lyser det av röda tegeltak och i grella färger målade hus grupperade kring en pretentiös banal sockerbagarekyrka. De äro fina och nätta, korrekt uppradade längs regelrätta bygator, bak gröna eller vitmålade staket av träribbor. De omgivas ej av gamla lustigt utgrenade fruktträd, som hänga ned över takåsen, ingen till lättjefullt drömmeri i solgasset inbjudande saftig gräsmatta, full med sommarblom och bikupssurr finns där bakom, och inga solrosor, malvor och andra rara bondblommor klänga upp mot fönstrens rutor.

De stå längs krattade gångar mellan rabatter med köpblommor uti, väl utsatta för förbi-passerandes nyfikna blickar. Barnen springa ej barfota ikring, de flesta sitta nog snällt och plugga i det vita skolhuset invid kyrkan. De hälsa ej heller på oss, de äldre likaså, de se endast på oss med värdig och kanske även något överlägsen min, de veta ju med sig dessa människor, att på dem är det intet att anmärka, både de själva och allt som dem omger är som det skall vara, d. v. s. en trogen kopia av det kära moderlandet Tyskland. Detta är nämligen en tysk koloni, en av kulturens förposter — åtminstone tro de det — här i landet.

Vi träffa på många sådana tyska och böhmiska kolonier under vår färd. Utom på de olikfärgade, i mönster lagda tegeltaken, känner man på långt håll igen dem på de stora humleplanteringarna, som befinna sig utanför byn. Böhmarna i synnerhet odla

Fernqvists Kappaffär

33 Drottninggatan **33**
n. b. och 1 tr. upp

Stort lager av in- och utländska nyheter.

Utför alla slags beställningar av

Damkappor, Dräkter och Kjolar

till extra billiga priser.

Riks Liljeh. 16.
Allm. tel. 33 38.

RÅGBRÖD
SIKTBRÖD

1915 års

K R I G S B R Ö D

1/2 kg. 20 öre, 1/1 kg. 38 öre.

LIMPOR & SPISBRÖD.

A.-B. Sannadals Brödfabrik,
Liljeholmen.
Etabl. 1878.

humlen mycket intensivt och i stor skala samt förtjäna stora summor därpå. De äro också förmögna, alla dessa kolonister, det syns på deras fina hus, kyrkor, skolor, de fula stadskläder de gå klädda uti och den banala, småborgerliga prägel de lyckats sätta på hela byar, människor och ting. Man rent av längtar efter att åter få se de stora stupande halmtaken, de flätade uthusen och inhägnaderna och de i bara linnet klädda, barbenta ungarna med koralhalsband om den bruna halsen, som vakta gäss i pussarna på vägen. — Men det är ju syndigt att tänka så, och ännu värre att erkänna det så öppet. —

Många av kolonisterna lära sig aldrig landets språk, varken polska eller ryska, och jag undrar hur de reda sig. Troligtvis är det judarna som här, liksom överallt i Polen, tjäna som mellanhand med sin tyskjudiska jargon.

Vi närma oss Dubno, framför oss i långa vågor böljar alltjämt den yppiga rika slätten. Otaliga gånger har fordom detta, av naturen så rikt utrustade land hemsökts av fiendefot. Här ha tatarerna titt och ofta bränt och härjat, och här ha svenskarna dragit fram. Som minne från dessa tider ser man talrika gräsbevuxna kullar, "högar", höja sig på slätten, där fallna krigare ligga jordade. Flera av dem lära ha undersökts och befunnits innesluta vapen och rustningar från den tiden.

Nu ha de i öppen kamp fallna krigarna fått sällskap... Tusende och åter tusende sluter moder jord var dag i sin skyddande famn. Elden har härjat städer och byar, fält och åkrar ha vattnats med blod. Forna tidens kämpar vakna ur sin långa slummer, de lyssna i stilla nätter till all jämmer och veklagan som går över landet och skådar med förfäran det tjugonde århundradets grymma förödelseverk —

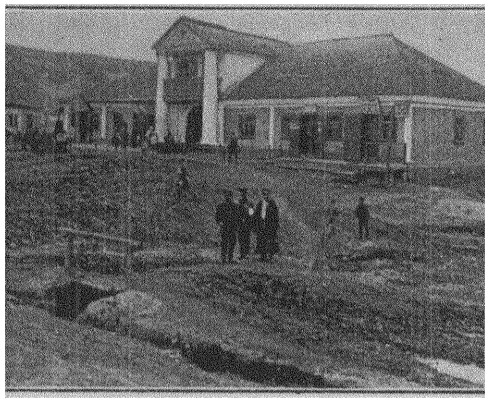
Föga anande den roll Dubno inom kort skulle komma att spela och utan minsta sinne för det intressanta i befästningsverk, ägnar jag dessa ej vid vår infärd i staden någon uppmärksamhet. Jag skulle ens ej gissat mig till, att det är en befäst stad, om ej det stora antalet soldater, militärfördon m. m., vi möta, tydde därpå. Staden i sig själv, så lik alla andra småstäder i denna del av ryska Polen, d. v. s. det mest framträdande är det stora antal judar man träffar på, och den prägel av myllrande skrikande österländskt liv och smuts de sätta på de orter de i större massor bebo.

Centrum av staden, affärsgatorna och det karaktäristiska stora torget, där livet starkast pulserar, är fullkomligt i deras händer.

Stort är detta torg så Stureplan gott där kunde ta sig en sväng, stort och illa eller alls ej stenlagt, samt med likadana sjöar och utgrävningar som de vi sågo på landsvägen.

Men nu tillbaka till Dubno. — En avdelning soldater marschera över torget. Sådana stora, präktiga karlar! Deras runda, något platta ansikten, stråla av hälsa och förnöjsamhet, det ligger något så lugnt och godmodigt över dem. Man tycker sig nästan höra det sorglösa ryska "Nitchewo" ljuda från deras läppar.

Det knackar på dörren. Ett lurvigt huvud stickes in strax därefter, följt av en lika lurvig kropp, som börjar utföra de mest underdånigt djupa bugningar. — "Jag ville

Torget i Mizocz i vanligt skick.
Rådhuset. Grupp av judar.

bara fråga nödig fröken om jag kunde stå till tjänst med någonting?" — "Hur då?" — "Om fröken behöver band eller tyg eller spetsar, papper, pennor, choklad" — och så följer i en ström allt vad Dubno har att bjuda på — "så kan jag ställa om att fröken får det uppskickat och till billigaste pris." Det blir en lång stunds parlamentering emellan. Han går dock till slut, efter att uppprepade gånger ha försäkrat mig om sin underdåniga vördnad och sitt varma intresse för mig och min välfärd i allmänhet.

Knappt har han avlägsnat sig — jag hör honom erbjuda sina tjänster åt fröken K. i rummet bredvid — då det återigen knackar och in träder en gammal mycket tjock och mycket oljig judinna. Hon frågar om jag vill köpa antika smycken, en diamantbrosch och ett par pärlörhängen, något enastående dyrbart och vackert, som jag kunde få köpa för en spottstyver, bara jag anlidade hennes hjälp m. m. Resultatet av våra underhandlingar blir att så snart jag med stor möda blivit av med henne regler jag min dörr och förbliver döv för alla vidare påknackningar.

Då vi gå ut för att beskåda staden, väntar redan i portgången ännu en annan judefigur på oss, en äldre man, som utan att säga ett ord börjar följa oss tätt i hälarna. Han vet ju att i tålmod och uthållighet kan ingen mäta sig med honom, allraminst den livlige, hetlevrade polacken. — Så är även nu fallet: efter ännu tio minuters promenad säger greve K. till honom: "Gå och hämta upp till hotellet en packe vykort till fröken här, men kom ihåg att skaffa de vackraste du kan få och dra så långt vägen räcker för resten." Ett ödmjukt mummel och juden är borta, i själ och hjärta föraktande den dumme kristne, som nu onödigtvis kommer att betala två gånger dyrare de kort han helt enkelt själv kunnat välja ut åt sig i närmaste pappershandel.

Vi lämna affärsgatorna och komma in i de finare kvarteren. De göra ett angenämt intryck med sina små enfamiljshus, omgivna av stora, blomsterfyllda trädgårdar. Här bo nästan uteslutande kristna, polacker och ryssar. De utgöra dock blott en ringa del av befolkningen, då sjuttio procent av stadens 15,000 invånare bestå av judar. Därför är det också de som tillsammans med militären giva staden dess prägel. Förgäves söker man något av intresse att bese. Varken den romersk-katolska eller de två ortodoxa kyrkorna bjuda något arkitektoniskt sevärt. Däremot är synagogan, uppförd 1810 och bestod av furst Lubomirski, en ovanligt ståtlig byggnad i romansk stil med vackra sniderier och smidesarbeten.

Vi fortsätta vår promenad och komma till citadellet, en gammal byggnad av sten med en hög välvd port samt omgiven av vallgravar. En i muren insatt marmortavla förtäljer om med tartarer utkämpade strider år 1613. Citadellet, som fordom tillhört den polska furstefamiljen Lubomirski, tyckes nu tjäna fredliga värv, att döma av de grönskande gräsmattor och otaliga fruktträd, som locka i vallgravarnas djup. De riktiga fortet lära befinna sig några kilometer söderut framför staden. Vi skynta en uniform på borggården, tränga därför ej vidare, utan gå ned mot floden och komma så ut på en vacker promenad längs Ikwas strand. Ikwa, en biflod till Styr, där nu ständiga strider stå, rinner här från norr till söder, bildande överallt små träsk och sjöar, svåra att överkomma. Med den yppiga grönskan, de gamla vackra träden, är det ett vackert landskap, men ett landskap av mycket melankolisk färging.

Mitt emot Dubno, på andra sidan floden, befinner sig förstaden Surmicze, där proviant- och ammunitionsdepåerna äro belägna. Antagligen ha de våldsamma strider, som rasat omkring Dubno, ej så mycket gällt den i sig själv mycket obetydliga staden, utan fastmer de rikliga ryska krigsupplagen och så naturligtvis de olika broövergångarna.

Resan till Rowno blir ett återupprepande av gårdagens färd. Landskapet är detsamma, endast avståndet byarna emellan är något större och de tyska kolonierna mindre talrika. Samma stora vidder, samma rikedom och bördighet, men här fara vi även stundtals genom välskötta skogsmarker och förbi någon större rysk herrgård. I allmänhet umgås de polska godsägarna ej med de i trakten bosatta ryssar, bekantskapen begränsas till affärs- och ämbetsbesök herrar emellan. Familjerna däremot idka, med mycket få undantag, intet umgänge alls.

Rowno.
Furstarna Lubomirskis gamla slott.

Halvvägs till Rowno ligger en mycket stor by, bebodd av tatarer, en kvarleva från den tid, då turkar och tatarer hemsökte landet och blodiga strider utkämpades på den mark, där nu återigen blodet flyter och strider stå, långt mer förödande och hemska än de vilda tatarinfallen. Vad skulle ej dessa folk och byar kunna berätta om 20:de århundradets civilisation och dess välgärningar... Enstaka familjer av tatariskt ursprung träffar man rätt ofta i Polen, utmärkta polacker och goda kristna för resten, men hela byar med speciella sedvänjor och levnadssätt äro ju mera sällsynta. Här liksom i Lithauen är det även intet ovanligt att möta personer med fullkomligt svenska namn. Så hette t. ex. direktören för det sockerbruk greve K. hade på sitt gods, Andersson. Han sade sig dock vara tysk, liksom hans fader varit det före honom, och ville alls ej vidkännas sitt svenska ursprung; han talade också endast tyska och ryska, polskan hade ej funnit nåd

Nya Banken

Stockholm

Högsta gällande ränta.

**ALLMÄNNA
PENSIONS-FÖRSÄKRINGS-
BOLAGET**

(F.Ä.) OCH MED DEN 1 JUNI 1914 I SAMARBETE
MED FÖRSÄKRING ANSTALTEN BRAGE)

meddelar

**Lifförsäkring
af alla slag.**

Lifförsäkringsbestånd:
Cirka 50,000,000 kr.

Fonder:
Cirka 7 milj. kr.

Kooperativa försäkringsanstalterna
bevilja försäkringar

FOLKET

(Av k. maj:t sanktionerad 11 dec. 1914.)
liv-försäkring

SAMARBETE

brand-försäkring
på bästa villkor. Ombud antagas.

för hans ögon. Överallt var man färdas i dessa trakter, påminnes man så om att här var den stora stråkvägen, där de fientliga arméerna förr drogo fram, och så är det ju även i våra dagar.

Strax utanför staden ligger ett vackert gammalt slott, tillhörigt familjen Lubomirski; det har länge stått övergivet, men fursten har just låtit påbörja arbeten för dess istandsättande till mottagande av det unga fursteparat, som ämnar bosätta sig där.

Då solen dalar äro vi redan långt ute på slätten; ett sista rosenrött skimmer över fält och kullar, och så sänker sig den snabbt fallande nattens slöja över de stilla vita byarna och de stora vidderna. Vid ett vägskaal vänta trenne ryttare med facklor i hand; det är stallbetjänter, som fått i uppdrag att rida oss till mötes och lysa oss hem. Och det blir en förtjusande sagofärd i den mörkblå natten, med ryttarna på sina vita hästar dansande fram på vägen framför oss och svepande hela neyden i de fladdrande fackloras trolska sken.

Ja, så var det för två år sedan, då världen ännu var ljus och god, och död och våld ej börjat sitt härjaretag.

Arbetareringens Bank

Grundad 1883

Kornhamnstorg 61.

Fastighetsavdelningen: Förmedlar
köp och
försäljning av fastigheter.

Alla kvinnoklubbar böra till försäljning rekvirera

Den sjunde basunen

av

Anna Lenah Elgström.

"Ett av flammande patos buret väckelserop mot kriget."

Rabatt vid köp av minst 5 ex.

Pris 25 öre.

Rekvirera från Tidens förlag, Stockholm.

har på ett år hunnit intaga främsta platsen inom
fotogenköksmarknaden i Skandinavien.

Orsaken är detta fabriks överlägsna kvalitet!

Finnes i välförsedda Järn- Bosättnings- och Kooperativa affärer.

Kvinnan motarbetar sitt eget bästa

när hon avråder mannen att teckna försäkring å sitt eget eller bägge makarnas liv. På grund av mindre dödlighet ha kvinnor lägre premier i **DE FÖRENADE**. Premiärbefrielse vid sjukdom och olycksfall m. fl. för-
månar.

En arbetarhustru

borde icke köpa annan symaskin än

Solidar-Symaskinen,

som är den yppersta i handeln, av största fullkomning och ger största valuta. Vi bjuda fullaste garanti för att de med vårt firmamärke försedda maskinerna äro ett fabrikat, som på teknikens nuvarande ståndpunkt är det högsta som kan uppnås och överträffas icke av något annat fabrikat. Särskilt för-
månliga betalningsvillkor.

Symaskinsaffären **SOLIDAR**,

Vasagatan 52, STOCKHOLM.

Soc.-dem. kvinnornas samorganisations

i Sthlm styrelse sammanträder 1:sta fredagen i månaden kl. 8 e. m. å Bryggeriarb.-förb exp., Barnhusgatan 14. Ordf. och korresp. fru A. Frösell, Upplandsg. 47, 4 tr. Allm. tel. 286 58. Kassörskan träffas för uppbörd tredje fredagen kl. 7 e. m. första månaden i kvartal å Bryggeriarb.-förb. exp.

Sthlms Allm. kvinnoklubb (soc.-dem.)

avhåller ordinarie möte 1:sta måndagen i varje månad kl. 8 e. m.

Obs! Lokal i P-salen, Folkets Hus.
Styrelsen.

Stockholms södra kvinnoklubb

(soc.-dem.) avhåller ordinarie sammanträde 1:sta onsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i lokalen 2 tr. Södra Folkets Hus.

Styrelsen.

Stockholms Tjänarinneförening

avhåller möte 1:sta och 3:dje torsdagen i varje månad kl. 8,30 e. m. (utom juni, juli och aug.) i Folkets Hus G-sal.

Styrelsen.

Kiruna soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ordinarie möten 1:sta och 3:dje måndagen i varje månad i Folkets Hus' lilla sal kl. 8,30 e. m.

Styrelsen.

Gellivare soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ordinarie möte 1:sta och 3:dje måndagen varje månad kl. 4,30 e. m. Lokal: Nya Folkets Hus.

Styrelsen.

Malmbergets soc.-dem. kvinno-

klubb avhåller ordinarie möte andra och sista måndagen i varje månad.

Nya medlemmar hälsas välkomna.

Styrelsen.